

PRIOLOG POZNAVANJU HRVATSKO-RUMUNJSKIH VEZA U PRVOJ POLOVICI 16. STOLJEĆA

CASTILIA MANEA-GRGIN

Na temelju objavljenih izvora i literature autorica prikazuje sliku rumunjskih zemalja što su je svojim suvremenicima posredovali hrvatski pisci prve polovice 16. stoljeća. Utvrđuje se razina njihovog poznavanja geografije, gospodarstva i povijesti, utjecaj stereotipa na njihove predodžbe o Rumunjima, te vjerodostojnost samih tekstova.

Uvod

Rasprava koja slijedi predstavlja pokušaj rasvjetljavanja povijesne tematike koja do sada nije previše zaokupljala historičare u Rumunjskoj,¹ a pogotovo ne u Hrvatskoj: riječ je o rumunjsko-hrvatskim kontaktima. Oni su zabilježeni u izvorima već u 14. st., kada su postojale gotovo isključivo trgovačke veze. Do proširenja i intenziviranja tih dodira došlo je u sljedeća dva stoljeća, tako da je promet ljudi i dobara u oba smjera dostigao vrhunac u 16. st. U hrvatskim zemljama (posebno u Dubrovniku) u to vrijeme spominje se relativno mali broj ljudi iz rumunjskih kneževina, primjerice poslanici, kandidati za vlaško ili moldavsko prijestolje i prognani moldavski knez Petru Şchiopul (1574.-91., s prekidima), te zagrebački biskup rumunjskog podrijetla, humanist Nikola Olah (*Nicolaus Olahus*, 1543.-48.) iz Transilvanije. Češće se, međutim, pojavljuju u izvorima ljudi iz hrvatskih zemalja koji su posjetili ili neko vrijeme boravili u rumunjskim pokrajinama, među kojima je bilo trgovaca, bankara, prelata, putnika, diplomata i plaćenika u službi rumunjskih kneževa. Dubrovčanin Jeronim Matijević bio je čak i liječnik vlašskog kneza Neagoe Basaraba (1512.-21.). No oni koji su nam ostavili izvještaje o svojim misijama ili barem neku zabilješku o putovanjima po rumunjskim zemljama nisu brojni, kao ni hrvatski eruditi koji spominju rumunjske kneževine u svojim djelima. Stoga su još značajniji radovi nekoliko hrvatskih

---

1) U rumunjskoj historiografiji najbolje su poznati trgovački odnosi rumunjskih zemalja s Dubrovnikom od 14. do 18. stoljeća.

autora, nastali u prvoj polovici 16. st., iako nijedan od njih ne pripada žanru putopisa.

Kronološki gledano, o rumunjskim kneževinama hrvatski autori su počeli pisati u 15. stoljeću, primjerice Ivan Stojković (1392./95.-1443.), te Nikola Modruški (oko 1427.-80.). No u ovom radu će se pokušati prikazati, na temelju objavljenih izvora i literature, kakvu su sliku o rumunjskim zemljama hrvatski autori iz prve polovice 16. st. prenijeli suvremenincima. Stoga se neće obratiti pozornost isključivo pitanjima koja su pretežno zaokupljala dio rumunjskih povijesničara u njihovim analizama tekstova stranih autora o rumunjskim kneževinama, primjerice latinsko podrijetlo Rumunja i njihova svijest o tom podrijetlu. Naprotiv, pokušat će se odrediti i razina poznavanja geografije, gospodarstva i povijesti rumunjskih pokrajina u radovima spomenutih hrvatskih autora, te utjecaj stereotipa na njihove predodžbe o Rumunjima. Bit će potrebno, također, utvrditi jesu li spomenuti autori donijeli nova saznanja i kolika je vjerodostojnost njihovih tekstova.

No kakvo stanje su mogli hrvatski putnici zateći u rumunjskim zemljama u prvim desetljećima 16. st.? U to vrijeme je u tim kneževinama još uvijek bio u tijeku ekonomski i kulturni razvoj započet prethodnih stoljeća. No uvjeti za napredak rumunjskih zemalja postajali su postupno sve nepovoljniji nakon poraza ugarske vojske na Mohaču i kasnijih uspjeha sultana Sulejmana Veličanstvenog u Ugarskoj, koji su slomili razgraničenje uspostavljeno uz značajan doprinos i rumunjskih zemalja u 15. st. na Dunavu. Uбудućе će Osmanlije uspjati nametnuti svoju hegemoniju na cijelom karpatsko-podunavskom prostoru, čija će se ovisnost od Porte znatno povećati, posebice nakon što je osnovano vojvodstvo Transilvanija (1541.). Veći ekonomski pritisak osmanske strane od sredine 16. st., posebno prema Vlaškoj i Moldaviji, te njeno uplitanje u unutarnje poslove triju kneževina, u značajnoj su mjeri utjecali na njihov politički život. No u 15. i 16. stoljeću (kao i do kraja hegemonije Porte u jugoistočnoj Europi), iako su rumunjske zemlje bile prisiljene prihvaćati plaćenje tributa i druge obveze, Osmansko Carstvo je priznavalo njihovu autonomiju.²

Prva polovica 16. stoljeća bila je označena i pokušajima Habsburgovaca da preuzmu nasljedstvo ugarske krune (kao posljedica Bečkog kongresa, 1515.) i naročito da nametnu svoju prevlast u Transilvaniji, što je imalo ograničene i kratkotrajne rezultate, izazvavši preventivno djelovanje Osmanlija (1521.-Beograd, 1526.-Mohač). Politička intervencija Habsburgovaca u karpatsko-podunavskom prostoru bila je jedan od bitnih vanjskih faktora koji su utjecali na stanje rumunjskih kneževina i važne političke procese u regiji.³

U tom kontekstu, politički život u rumunjskim zemljama bio je obilježen unutarnjopolitičkim borbama i oscilacijama između osmanskog vrhovništva i suradnje s Habsburgovcima. Iz navedene vrlo promjenljive igre snaga oblikovali su se najvažniji pravci razvoja i događaji u političkom životu triju rumunjskih zemalja. Zbog bitne uloge Transilvanije u borbi između dva carstva za nasljedstvo ugarskog kraljevstva poslije Mohača, ta se zemlja preobrazila u pozornicu snažnog političkog suparništva. Rivalitet između Ferdinanda Habsburškog i Ivana Zapolje, koji je imao podršku većine ugarskih plemića (tradicionalno usmjerenih protiv Habsburgovaca) i Osmanlija, obilježio je političku stvarnost toga vremena. U prva četiri desetljeća 16. stoljeća balansiranje vlaških i moldavskih vojvoda između Osmanlija/Zapolje i Ferdinanda može se pratiti na primjeru glavnih političkih figura u to vrijeme u rumunjskim zemljama, kneževa Vlaške Radua de la

---

2) R. Manolescu, *Cultura orașencască în Țara Românească în secolele XV-XVI*, *Analele Universității București, secți. Istoric*, 2, XVIII (1969), 37-53; Isti, *Cultura orașencască în Moldova în secolul XVI*, *Analele Universității București, secți. Istoric*, 1, XX (1971), 51-77; Ș. Papacostea, *Hegemonia otomană (1526-1593)*, u: *Istoria României*, București 1998, 202-5.

3) Isto, 202-3.

Afumați (1521.-29., s prekidima) i Moldavije Petrua Rareșa (1527.-38., 1541.-46.), koji su morali birati između jedne ili druge strane, ovisno o trenutnoj ugroženosti njihovih interesa.⁴ No sultanov pokušaj da pojača nadzor nad rumunjskim zemljama pomoću Aloisija Grittija (1480.-1534.) - sina mletačkog dužda koji je, u potrazi za karijerom, stupio u službu Porte - utjecao je na moldavskog kneza Rareșa da odustane od podrške Zapolji. Protiv mletačkog avanturista koji je došao u Transilvaniju provesti interese Porte, P. Rareș se sporazumio s transilvanskim plemićima i vlaškim knezom Vladom (1530.-32.), pokrenuvši reakciju koja će završiti Grittijevim ubojstvom kod Mediașa. Približavanje Habsburgovcima moldavski je knez produbio sporazumom s Ferdinandom 1535. godine, u vrijeme dok je sultan bio zauzet kampanjom u Perziji, zbog čega su se i perspektive za protoosmansko djelovanje činile povoljnima.⁵

Autori, djela i njihova recepcija kod suvremenika

Habsburška intervencija u karpatsko-podunavskom prostoru u prvoj polovici 16. stoljeća ogledala se i putem brojnih poslanika kod rumunjskih kneževa, posebno kod Petrua Rareșa. Ferdinandovi poslanici tražili su pomoć vlaškog i moldavskog kneza protiv Zapolje i Osmanlija. Ti kneževi su također poslali Ferdinandu svoje predstavnike, bez znanja Porte, pokušavajući i tim putem osloboditi rumunjske zemlje osmanskog vrhovništva. Među ljudima iz hrvatskih zemalja, koji su u to vrijeme prihvatili različite službe kod pojedinih europskih vladara, mogu se navesti i Ferdinandovi poslanici u rumunjskim zemljama, **Stjepan Klinčić (Glinčić)** i **Andrija Mihaljević**, jedina dvojica čiji su izvještaji iz diplomatskih misija u rumunjskim zemljama sačuvani. No Rumunje i njihove kneževine navode u svojim djelima i drugi hrvatski autori čija je karijera bila vezana za Ferdinanda Habsburškog, **Trankvil Andreis** i **Miho Bučinjelić**. Poznato je, međutim, da se i Ivan Zapolja okružio mnogim ljudima iz hrvatskih zemalja, od kojih nas interesiraju **Stjepan Brodarić** i **Herkul Daissoli**, te već navedeni Trankvil Andreis, na početku u Zapoljinoj službi. U prvoj polovici 16. stoljeća jedini hrvatski pisac o rumunjskim kneževinama koji je ostao izvan sukoba Ferdinand-Zapolja bio je **Feliks Petančić**, s obzirom da pripada nešto ranijem razdoblju.⁶

Malo se zna o biografiji **Stjepana Klinčića (Glinčića)**, nazvanog u dokumentima "Hrvat" (*Carwath*).⁷ Kao agent u službi Ferdinanda Habsburgovca, koji ga je nazvao *aulicus noster*, imao je nekoliko važnih misija: godine 1527. u Moldaviji i Vlaškoj, u svezi sa sukobom između Ferdinanda i Ivana Zapolje za Ugarsku; tri godine kasnije, tajnu misiju u Moskvi, kao poslanik Ferdinanda i Karla V., dok ga je godine 1536. Ferdinand poslao poljskom kralju Žigmundu (prije toga, čini se, i moldavskom knezu Petruu Rareșu),

---

4) Isto, 194, 212-4.

5) M. Holban, *Călători străini despre țările române*, I, București 1968, 243; Ș. Papacostea, *Țările române și primul asalt al puterii otomane (sfârșitul secolului XIV-1526)*, u: *Istoria României*, București 1998, 194; Isti, *Hegemonia ...*, n. dj., 213-4.

6) Jedan od autora čije informacije o rumunjskim zemljama djelomično sežu i u prvu polovicu 16. stoljeća je i biskup Antun Vrančić (1504.-73.). S obzirom da je značajan dio njegovih zabilježki o rumunjskim zemljama vezan za drugu polovicu 16. stoljeća, a cjelina njegove ostavštine je važna za poznavanje rumunjske povijesti, na ovom smo ga mjestu odlučili izostaviti, smatrajući da bi Vrančićeva zapažanja o rumunjskim kneževinama trebala biti posebno obrađena.

7) *Acta Tomiciana*, XIII, Posnaniac 1915, 13. P. Šimunović (Hrvatska prezimena - Podrijetlo, značenje, rasprostranjenost, Zagreb 1995, 274) smatra da se osobno ime Klement, kultom svetaca i papa vrlo rašireno po Europi, javilo kod Hrvata s osnovom Klement i Kliment, od čega su nastali dalmatinski hipokoristici Klemc i Klime, prezime Klinčić itd.

u svezi s poljsko-moldavskim sukobom za područje oko grada Galiča. Ovaj put njegova uloga bila je ne samo poslanička, već i posrednička.⁸

O **Andriji Mihaljeviću “de Sfzyn”** (ili “**Sfzy**”, vjerojatno Sinj) poznato je samo to da je bio Ferdinandov poslanik, podrijetlom iz Klisa, kojeg je kralj koristio u misijama što su zahtijevale poznavanje slavenskih jezika. U siječnju 1529. godine dobio je upute za tajnu misiju u Vlaškoj, koju je obavio iste godine.⁹

Franjo Trankvil Andreis (Tranquillo Andronico, Francesco de Andreis, 1490.-1571.), s humanističkim imenom *Parthenius*, bio je rođen u staroj plemićkoj obitelji iz Trogira. Njegova *peregrinatio academica* vodila ga je u Dubrovnik, Italiju, Beč, Ingolstadt, Leipzig, Anvers i Pariz. Na početku tajnik Španjolca Antuna Rincona, poslanika francuskog kralja Franje I., nakon kratkog vremena stupio je u službu Ivana Zapolje, za kojeg je obavio razne diplomatske poslove u svezi s borbom protiv Ferdinanda za ugarsko prijestolje. No Trankvil je u Carigradu upoznao štićenika velikog vezira Ibrahima, Aloisija Grittija,¹⁰ s kojim je kasnije kao tajnik nekoliko puta putovao između Carigrada i Ugarske (uključujući i Vlašku). Nakon Grittijeve smrti, 1534. godine, Trankvil je stupio u Ferdinandovu službu, koju je napustio nakon neuspješne misije u Carigradu, 1542. godine. Bio je poslanik u mnogim zemljama, uključujući i Moldaviju. Mnogo godina je živio u rodnom Trogiru, gdje je spomenut 1549. Posljednje godine svog života proveo je u Bratislavi (Požunu), kod Antuna Vrančića, primasa Ugarske (1569.-71.). Trankvil je autor opsežnog književnog opusa, te je komunicirao s mnogo poznatih humanista, poput Vita Verlera, Erazma Roterdamskog, Ivana Laskarisa i ostalih.¹¹

Miho Bučinjelić (oko 1479.- oko 1550.) bio je podrijetlom iz stare i ugledne dubrovačke obitelji.¹² Iako dubrovački senator i poslanik Republike kod stranih vladara, u genealogijama uz njegovo ime stoji *cassus q. proditor et rebellis patriae*. Dubrovački Senat ga je 1532. optužio za veleizdaju i zatvorio, jer je dugo vremena tajno izvješćivao strance o političkim i vojnim prilikama u Osmanskom Carstvu.¹³ No uskoro je pobjegao iz zatvora i iz Republike u zemlje Ferdinanda Habsburškog, odakle je s dopuštanjem kralja i zajedno s bratom Pavlom započeo represalije protiv osoba i imovine Dubrovčana.¹⁴ Uz to su obilazili strane

8) Acta Tomiciana, XIII, 13, 138, 193; Hurmuzaki, Supliment II/1, București 1893, 81, 88, 90. Za njegovu biografiju vidi: M. Holban, n. dj., 237-8.

9) Autor se pojavljuje pod imenom *Andreas Clissensis* u svezi s ovom misijom, u dva izvještaja egerskog biskupa, napisana u Budimu 1529. A. Veress, Acta et Epistolae relationum Transilvaniae Hungariae cum Moldavia et Valachia, I, Budapest, 1914, 185, 192. Vidi i: Isto, 176-8. Njegova biografija se nalazi u: M. Holban, n. dj., 296-8.

10) Aloisio ili Alvisc (Ludovik) Gritti, vanbračni sin mlčačkog dužda Andrije Grittija. Godine 1528. Jeronim Łaski, Zapoljin poslanik na Porti, ostavio je Grittija kao svojevrsnog predstavnika interesa Zapolje kod sultana. Isto, 243.

11) Činjenica da je Trankvilov suvremenik Paolo Giovio (1483.-1552.) hvalio njegov cicronsni stil (Elogia virorum litteris illustrium, Basilicae 1557, 224) govori o tome da je bio cijenjen u europskim humanističkim krugovima. Njegova biografija pobudila je interes mnogih autora, vidi primjerice: M. Holban, n. dj., 242-5 i Hrvatski biografski leksikon, I, Zagreb 1983, 115-9.

12) Prezime te dubrovačke obitelji, koja je dala 1403. čak i rektora Republike, postoji u još nekoliko varijanti: na talijanskom *Bocignolo, Buzignolo, Bocinoli* itd., u hrvatskom obliku i *Bučinčić, Bučinjolo, Bocinj*, na latinskom *Bocignolus* ili u ćirilskim izvorima *Manatić*. Spominju se u izvorima od 1190. do 1605. Vidi, na primjer: I. Mahken, Dubrovački patricijat u XIV veku, I, Beograd 1960, 137-140.

13) O tome je izvjestio Veneciju, španjolske vlasti u Napulju, cara Karla V. i njegovog brata, kralja Ferdinanda Habsburškog (J. Žontar, Obveščevalna služba in diplomacija avstrijskih Habsburžanov u boju proti Turkom v 16. stoletju, Ljubljana 1973, 58-95). No od prosinca 1526. takva aktivnost je postala vrlo opasna, jer ju je tada Senat najstrože zabranio.

14) Za Bučinjeliće su se najviše zauzeli Ferdinand Habsburški i njegov brat Karlo V. Prema V. Foretiću, braća su bila među pristašama priznanja vrhovne vlasti ugarsko-hrvatskog kralja, s čime se tada mnogi nisu složili u Dubrovniku. V. Foretić, Povijest Dubrovnika do 1808., II (1526.-1808.), Zagreb 1980, 33.

vladarske dvorove vođeni "osjećajem odanosti" prema onome tko bi bio spreman braniti slobodu od Turaka.¹⁵ Zato je dubrovačka vlast raspisala nagradu za njihove glave, konfiscirala im svu imovinu, brisala ih sa spiska vlastele, a sve muške potomke osudila na progon. Zadnji puta se spominju u dubrovačkom patentu sličnog sadržaja, iz ožujka 1549.¹⁶

Stjepan Brodarić (oko 1480.-1539.) imao je znatnu ulogu u političkom i kulturnom životu Ugarske u prvoj polovici 16. stoljeća. Rođen u staroj plemićkoj obitelji u Herešinu kraj Koprivnice, stekao je visoko obrazovanje u Padovi i Bologni i postao doktor kanonskog prava. Bio je biskup Srijema, Pečuha i Vaca. Za vrijeme Ludovika II. Jagelovića (1516.-26.) postao je kancelar Ugarske, a u Mohačkoj bici bio je među kraljevskim savjetnicima. U unutarnjim borbama u Ugarskoj nakon Mohačke bitke Brodarić je stao na stranu Zapolje, koji ga je koristio za važne diplomatske misije. Godine 1532. bio je poslan u vlašku prijestolnicu Târgoviște, na poziv Aloisija Grittija, sultanovog zapovjednika vojske u Ugarskoj. Brodarić je imao važnu ulogu u izmirenju Zapolje i Ferdinanda, koji su 1538. u Oradei podijelili Ugarsku. Bio je u vezi s poznatim humanistima svoga vremena, primjerice Nikolom Olahom, Antunom Vrančićem, G.A. Burgiom (papinskim nuncijem u Ugarskoj). Bavio se i proučavanjem povijesti.¹⁷

Malo se zna o životu **Herkula Daissolija** (?-nakon 1534.), izuzev njegovog pisma datiranog u ožujak 1532. godine. Dalmatinac, podrijetlom s Paga, neko vrijeme djelovao je kao mletački poslanik u Hrvatskoj (1528.).¹⁸ No Daissoli je bio i u službi Ivana Zapolje, a povremeno i tajnik Jeronima Łaskog, Zapoljinog poslanika i transilvanskog vojvode. Da bi služio svojim poslodavcima, ponajviše Łaskom, bio je na mnogim europskim dvorovima. Herkul je zadnji puta spomenut u dokumentima u svezi s njegovim ponovnim posjetom Krakovu, 1534.¹⁹ Njega se smatra i prvim pravih putnikom u rumunjskim zemljama, koji je putovao Transilvanijom i Moldavijom 1531., bez spominjanja ikakvih diplomatskih zadaća.²⁰

Feliks Petančić (oko 1445.- 1517./1522.) pripadao je dubrovačkoj obitelji Brutus, no poznatije mu je humanističko ime *Petancius* ili *de Petanciis*. Godine 1487. otišao je u Budim, gdje je radio u Korvinovoj biblioteci kao nadstojnik pisarske radionice, no 1490. se vratio u Dubrovnik. Visoko humanističko obrazovanje i poznavanje stranih jezika vjerojatno mu je pomoglo u odlasku na razne diplomatske misije za Dubrovačku Republiku. Godine 1496. otišao je u Senj, gdje se spominje kao *notarius civitatis regiae Segniensis*. Krajem 1501. godine ponovno je bio u Budimu, s titulom kancelara kraljevskog grada Senja, gdje je stupio u službu kralja Vladislava II. Jagelovića (1490.-1516.). Ponovno se posvetio rukopisima, radeći sam kao minijaturist, tako da mu se sa sigurnošću pripisuje ilustracija vrijednih rukopisa koji su danas u velikim bibliotekama u Parizu, Nürnbergu ili Budimpešti. Kralj Vladislav II. poslao ga je u brojne diplomatske misije u svezi s

---

15) No u 16. stoljeću Bučinjelići nisu bili jedini Dubrovčani koji su poduzimali ovakve akcije protiv svoje Republike. J. Tadić, *Dubrovački portreti*, I, Beograd 1948, 23.

16) Podaci o njegovom životu mogu se naći, primjeric, kod M. Holban, n. dj., 171-3 i u: *Hrvatski biografski leksikon*, II, Zagreb 1989, 408-9.

17) O njegovom životu napisane su brojne studije. Vidi, na primjer: Sörös Pongrác, *Ierosimi Brodaries István*, Budapest 1907; M. Holban, n. dj., 445-6, ga, pak, smatra podrijetlom iz Slovenije, očito pobrkavši Sloveniju i Slavoniju; *Hrvatski biografski leksikon*, II, Zagreb 1989, 352-3.

18) *Monumenta spectantia Historiam Slavorum Meridionalum*, sv. 33 - *Acta comitialia regni Croatiae, Dalmatiae et Slavoniae*, I, Zagreb 1912, 147-8, dokument 92. iz 1528.

19) Tamo ga je humanist Ioannes Campensis iz Louvaina karakterizirao kao *Hercule quidam* koji si je dozvolio loše govoriti o Erazmu Roterdamskom, "ne sluteći kako ga svi ismijavaju". M. Holban, n. dj., 311.

20) R. Ortiz, *Per la storia della cultura italiana in Rumania*, Bucarest 1916, 103-4.

pokretanjem takozvanog križarskog rata protiv Osmanlija. Godine 1513. poslan je u Carigrad, kod sultana Selima I., a nakon tog datuma ne zna se ništa o njegovoj sudbini.²¹

No u kojoj mjeri su pridonijeli svi navedeni hrvatski autori formiranju predodžbi intelektualne i političke klase u svojim zemljama, i općenito u Europi, o rumunjskim kneževinama? Za potrebe ovog članka uzeli smo u obzir raznovrsna djela hrvatskih autora, neovisno o tome da li su bila objavljena u 16. stoljeću, odnosno u to vrijeme dostupna javnosti. No posebna korespondencija, nastala u povjerljivim krugovima, često čuvana u najstrožoj tajnosti,²² nije mogla pridonijeti stvaranju slike rumunjskih zemalja u Europi u 16. stoljeću. To se odnosi na Stjepana Klinčića i Andriju Mihaljevića, gotovo nepoznate u hrvatskoj historiografiji, čija je korespondencija objavljena tek krajem 19. ili početkom 20. stoljeća. Klinčić je 1527. godine napisao jedini sačuvani izvještaj o nekoj svojoj misiji, nakon zadatka u Vlaškoj iste godine. Izvještaj prikazuje tajni Klinčićev sastanak s vlaškim knezom, Raduom de la Afumați, u njegovom glavnom gradu, Târgovištu. Njegov zadatak, uspješno okončan, bio je nagovoriti vlašskog kneza da pomogne Ferdinandu u stjecanju Ugarske.²³

S druge strane, Mihaljević je 1529. dobio upute za tajnu misiju u Vlaškoj, koje su sadržavale poziv knezu da pripremi svoju vojsku za iznenadan napad na Osmanlije, zajedno s Ferdinandovom vojskom, no čini se da je glavna svrha poslanstva bila tek ishoditi pomoć od Radua de la Afumați (koji je već naginjao Ferdinandu) za nove pregovore o primirju s Osmanlijama.²⁴ Kako je Radu u međuvremenu umro (2. siječnja 1529.), poslanik je kontaktirao Neagula, vođu plemića koji su ubili kneza. Mihaljevićev izvještaj iz travnja iste godine prikaz je njegove diskusije s navedenim vlaškim plemićem (*palatinus* ili *udvornik*),²⁵ o istim temama iz već spomenutih uputa.²⁶ Dodatna razjašnjenja o toj misiji mogu se dobiti iz pisma koje je Mihaljević napisao iduće godine Ferdinandu, tražeći neke novčane naknade i nagrade za učinjeno, uz to opovrgavši da je prešao kod Zapolje.²⁷

U rukopisu je ostalo do početka našeg stoljeća i **Andreisovo** djelo *De rebus in Hungaria gestis ab Illustrissimo et Magnifico Ludovico Gritti deque eius obitu epistola*,²⁸ namijenjeno Janu Tarnowskom (vrhovnom zapovjedniku poljske vojske). Stoga kasnije I. Lučić i Fr. M. Appendini citiraju samo Trankvilove filozofske i pjesničke tekstove ili govore protiv Osmanlija. Andreisovo pismo, iz prosinca 1534.,²⁹ govori o događajima u posljednjih

---

21) Za njegovu biografiju su bile korištene studije D. Knicwolda, Feliks Potančić i njegova djela, Beograd 1961, 4-41 i M. Holban, n. dj., 440-2.

22) M. Kandido-Rožman, Francuski putopisi kroz Dalmaciju od prvog križarskog pohoda do kraja XVIII. st., I, u: *Mogućnosti* 37, br. 9-10, 1990, 979.

23) Za potrebe ovog rada bio je korišten latinski tekst Klinčićevog izvještaja, objavljen tek 1914 u: Veress, n. dj., 153-4.

24) Tako bi se neutraliziralo sporazum koji je 1528. sklopio Jeronim Łaski s Portom u ime Ivana Zapolje. Iz naslova uputa jasno se vidi da je primatelj tajne poruke bio Radu, vlaški knez, no u glavnom tekstu pojavljuje se na njegovom mjestu moldavski knez, Petru Rareș (6 puta), što ukazuje da je tekst bio pripremljen i za moldavskog kneza. Vjerojatno su dva poslanika išla istodobno kod oba rumunjska kneza. Vidi: Veress, n. dj., 176-80; M. Holban, n. dj., 297.

25) *Marele vornic*, vcliki sudac, čije su dužnosti pokrivala široku lepezu civilnih i kaznenih nadležnosti. Papacostea, Țărilc românc ..., n. dj., 173.

26) Za ovaj članak bio je korišten latinski tekst objavljen kod Veressa, n. dj., 187-9. Dokumentom se bavila M. Holban, n. dj., 297-8.

27) Pismo na latinskom jeziku objavljeno je u: Hurmuzaki, II/1, București 1891, 74-6, dokument XLIX. Autor se trebao boriti protiv habsburške kancelarije, koja mu nije priznala valjanost njegove misije u Vlaškoj, jer je bila upućena samo Raduu, a Mihaljević je saznao o njegovoj smrti prije nego što je ušao u Vlašku.

28) Od oko 50 Trankvilovih djela na latinskom jeziku, polovica se nalazi u rukopisima ili je poznata samo po naslovima. N. Kolumbić, *Krvava rijeka*. Franjo Trankvil Andreis, Zagreb 1979, 322-3.

sedam godina. U njemu autor prikazuje, kao svjedok, i odnose između Aloisija Grittija i rumunjskih kneževa, te okolnosti Grittijeve smrti kod Mediaşa u Transilvaniji (1534.), do koje je došlo zbog sporazuma Zapoljinih pristaša i Petra Rareşa (obje su strane smatrale da im interese ugrožava sultanov štićenik). Tom prilikom Trankvila su zarobili Grittijevi neprijatelji, no otkupio ga je transilvanski biskup i njegov zaštitnik, Ivan Stalić.

Iz djela **Herkula Daissolija** saznajemo da je 1531. godine napustio Prag i Ferdinanda da bi otišao kod Ivana Zapolje u Alba Iuliju (Transilvanija), a odatle u dvorac Ivana Stalića, Zapoljinog biskupa Transilvanije.³⁰ Sljedeće Herkulovo odredište bila je Moldavija. On spominje jedino da je bio u Moldaviji kad je Petru Rareş (1527.-1538.) bio poražen od Poljaka kod Obertyna, u kolovozu 1531. No vjerojatno je da Herkulovo pismo, neobjavljeno u to vrijeme, nije ostalo nepoznato njegovim suvremenicima, s obzirom da ga je Marino Sanudo uključio u svoje djelo *I diarii*, iako nije znao prezime autora.³¹ No, po svemu sudeći, Herkulov život i djelo gotovo su nepoznati u hrvatskoj historiografiji.³²

U prvoj polovici 16. stoljeća, međutim, već su tiskana djela **Feliksa Petančića**, **Mihe Bučinjelića** i **Stjepana Brodarića**. Od radova njih trojice najpopularnija je postala Petančićeva disertacija *De itineribus quibus aggrediendi sunt Turci*, čiji je cilj bio savjetovati kralja Vladislava II. da ne čeka dok Osmanlije provale u njegovu zemlju, nego da zajedno sa zapadnim saveznicima prenese ratište na osmanska područja. Treći od osam opisanih puteva u neprijateljske zemlje (uglavnom Trakija) je pogodniji, manje zamoran, i ide od Panonije do Trakije i "drugih mjesta blizu mora", preko Transilvanije i Vlaške. Nije sigurno, međutim, da je Petančić izravno upoznao rumunjske zemlje, iako su neki autori smatrali Petančićevo djelo dokazom njegovih putovanja po opisanim područjima.³³ *De itineribus* je tiskana šesnaest puta u izvorniku do kraja 18. stoljeća,³⁴ no i prevedena i tiskana četiri puta na njemačkom jeziku već u 16. stoljeću, dok je suvremeni talijanski prijevod ostao u

---

29) N. Iorga, *Studii și documente cu privire la istoria României*, III, București 1901, LXXVI i M. Holban, n. dj., 243 smatraju da je djelo nastalo kasnije. Pismo je u cijelosti objavio H. Kretschmayr, *Történelmi Tár*, Budapest 1903, 202-25 i djelomično Veress, n. dj., 242-7, dokument 203. Bilo je ponovno objavljeno *in extenso* od Fl. Banfija, *Tranquilli Andronici Dalmatae Traguricensis De Rebus in Hungaria Gestis ab Illustrissimo et Magnifico Ludovico Gritti, Deque eius Obitu Epistola*, u: *Archivio Storico per la Dalmazia*, XVIII, Roma, IX (1934), fasc. 105, 21-50 (439-68) (izdanje korišteno za ovaj članak) i *Acta Tomiciana*, XVI, 2, Posnaniac 1961, 478-88. Pismo je analizirao Iorga, *Studii și doc.*, LXXV-LXXIX. Od rumunjskih historičara koristili su ga: I. Ursu, *Dic auswärtige Politik des Peter Rareş. Fürst von Moldau (1527-1538)*, I, Wien 1908; N. Iorga, *Istoria Românilor*, V, București 1937; Cl. Isopescu mu je posvetio kratku bilješku u: *Notizie intorno ai romeni nella letteratura geografica italiana del Cinquecento*, u: *Bulletin de la Section Historique de l'Académie Roumaine*, XVI, Bucarest 1929, 17. O životu i radu Trankvila Andreisa postoji opšerna literatura.

30) Vjerojatno dvorac Gilău u Transilvaniji, kraj današnjeg grada Cluj-Napoca. M. Holban, n. dj., 312.

31) Njegovo prezime nedostaje u djelomično objavljenom rukopisu u: Hurmuzaki, VIII, București 1894, 57-8, a *in extenso* u: Marino Sanudo, *I diarii*, sv. 56, Venezia 1901, 129-37. Herkula su identifikirali urednici kolekcije *Acta Tomiciana*, XIV, Posnaniac 1952, 193-200, koji su njegov tekst preuzeli od Sanuda. Njegovo ime i prezime u navedenoj zbirci izvora preuzeto je iz dokumenta br. 96., iz 1528. u: *Monumenta spectantia ...*, 147-8. U Rumunjskoj ga spominje u svom radu Isopescu, n. dj., 14.

32) Nije spomenut ni u poznatom djelu: Š. Jurić, *Iugoslaviae scriptores latini recentioris actatis*, 2 sv. i dodatak, Zagrabiac 1968-82.

33) Fl. Banfi, *Felice Petanzio da Ragusa*, u: *Archivio Storico per la Dalmazia*, Roma, XXIV, XII (1938), fasc. 142, 23.

34) Feliks je umro nakon 1517., a prije nego što je njegov prijatelj, humanist Ioannes Cuspinianus, objavio *De itineribus* (čiji rukopis se nije sačuvao) u obliku brošurice, pod naslovom *Felicis Petancii cancellarii Segniae Dissertatio de itineribus aggrediendi turcam ad Vladislaum Hungariae et Bohemiae regem*, Viennae, 1522. Tekst je sadržan i u zbircima J. Bongara (1600.) i J.G. Schwandnera (1746. i 1765.). Djelomično izdanje korišteno za ovaj članak je Veress, n. dj., 110-111. Ono sadrži samo fragment koji se odnosi na rumunjske zemlje, kojeg je analizirala M. Holban, n. dj., 442. Drugi Petančićevi radovi su *Genealogia Turcorum imperatorum*, objavljen u Beču 1532., i (vjerojatno) nikada objavljena *Historia Turcica*. Vidi: M. Holban, n. dj., 441-2.

rukopisu.³⁵ S obzirom da se u to vrijeme radovi autoriteta često doslovno slijede, mnogi elementi ulomaka o rumunjskim zemljama bili su uvršteni u neizmijenjenom obliku u izuzetno poznatu *Cosmographiju* S. Münstera,³⁶ kao i u manje djelo *Transilvaniae aliarumque vicinarum descriptio* G. Reicherstorffera.³⁷

Sudbina **Brodarićevog** djela o Mohačkoj bici, koje je napisao 1527. za poljskog kralja, nije bitno različita od Petančićevog. Riječ je o prvorazrednom izvoru, zbog autorovog osobnog sudjelovanja u bici. Djelo sadržava i kratki opis Transilvanije, te manjih regija današnje Rumunjske: rumunjskog Banata, Bihora i Maramureša³⁸ gdje je, izgleda, autor boravio u nekoliko navrata.³⁹ Taj fragment se uklapa u opći opis tadašnje Ugarske, što je autor priložio da bi se čitalac mogao bolje snaći u priči o Mohačkoj bici. **Brodarićev** tekst je također postao popularan, stoga je bio tiskan ukupno trinaest puta do kraja 18. stoljeća, kada je bio objavljen i prijevod na mađarskom jeziku.⁴⁰

Pismo iz Dubrovnika, datirano u lipanj 1524. i namijenjeno jednom od tajnika cara Karla V., Gérardu de Plaines (na latinskom *Geraldo Plania*), jedini je sačuvani dokument autora Miha Bučinjelića. Pismo se može povezati s pozivom na križarski rat ili barem na solidarnost kršćanskog svijeta protiv Osmanlija, a takvi se pozivi sve učestalije javljaju u Europi.⁴¹ Ono je imalo za cilj usredotočiti pažnju na opasnost od Osmanlija, a u tu svrhu spominju se noviji događaji u Egiptu, Dalmaciji, Hrvatskoj i Vlaškoj, koja se nalazi u središtu Bučinjelićevog izlaganja. Autor je, vjerojatno, dio informacija o Vlaškoj prikupio dok je boravio ondje (ne zna se u kojim okolnostima i koliko dugo) prije nego što je knez Neagoe Basarab došao na vlast, što znači prije 1512.⁴² Drugi cilj Bučinjelićevog pisma bio je ukazati na ulogu koju bi mogao odigrati Ivan Zapolja, podržan od Transilvanije, Vlaške i Moldavije, u obrani srednje Europe od Osmanlija.⁴³ Pretpostavlja se da je

35) Isto, 441.

36) Tiskana 1544. godine u Basclu, istodobno na latinskom i njemačkom jeziku. Odlomak iz Petančićevog djela vezan za rumunjske zemlje nalazi se u tom izdanju na str. 919-20, dok se u izdanju iz 1550., tiskanom u Basclu, nalazi na 918-9.

37) Njegovo djelo bilo je tiskano 1595. u Kölnu, a dotični fragment nalazi se na str. 21. Isopescu ga citira u originalu u: n. dj., 85, no očito nije znao da je riječ o Petančićevom tekstu.

38) Bihor i Maramureš, na zapadu i sjeveru Rumunjske, tada su tvorili dio *Partiuma*, što je u ono vrijeme bio naziv za teritorij sjeverno i zapadno od Transilvanije. Vidi: Papacostca, *Hegemonia ...*, n. dj., 207, 215, 220.

39) U Zapoljinoj pratnji, ili kao gost svog prijatelja, Nikole Olaha. I. Kukuljević Sakinski, *Glasoviti Hrvati prošlih vjekova*, Zagreb 1886, 32-3, 35.

40) *De Conflictu Hungarorum cum Turcis ad Mohács verissima descriptio*, Cracoviac, 1527. Godine 1568. bila je tiskana u Basclu kao dodatak Bonfinijevom djelu *Rerum Ungaricarum decades*, a još devet puta do 1766., kada je uvrštena u djelo J.G. Schwandtnera. Bila je objavljena i u *Acta Tomicana*, VIII, Posnaniac 1860, 231-53. Najnovija izdanja su uredili P. Kulcsar, *De conflictu Hungarorum cum Solymano Turcarum imperatore ad Mohacs historia verissima*, Budapest 1985 (kritičko izdanje), i S. Sršan, *Mohačka bitka 1526.*, Vinkovci 1990, 59-86, što je korišteno za potrebe ovog rada. Brodarić je ostavio i nekoliko poslanica, govora, latinskih pjesama i pisma, što je tek djelomično objavljeno. O njegovom životu i opusu napisane su brojne studije.

41) U prvoj polovici 16. stoljeća, označenoj velikim uspjesima Osmanlija, svi su apeli za efikasnu pomoć protiv njih slani caru. U to vrijeme i u hrvatskim zemljama dobijaju na značaju poslanice i "govori protiv Turaka". Vidi: V. Gliigo, *Govori protiv Turaka*, Split 1983.

42) Vjerojatno kao trgovac ili poslanik, jer je, poput svojih vršnjaka, mladi patricij otišao zbog trgovačkih poslova i po narudžbi Republike na putovanja po inozemstvu. Štoviše, i prije toga je izvještavao mlcetačku Sinjoriju o događajima u Vlaškoj, primjerice 1522., kada je pisao da se knez Radu de la Afumați poklonio sultanu. Vidi: Žontar, n. dj., 57-8.

43) *Epistola Michaelis Bocignoli Ragusci ad Gerardum Planiam ...* bila je tiskana u obliku brošurice, bez navođenja tiskare, mjesta ili godine izdanja. Za ovaj rad korišten je primjerkak iz NSK u Zagrebu, sa signaturom NSBZ RHIF-80-294. Jedini koji ju je reproducirao bio je Veres, n. dj., 129-32, ali bez uvodnog dijela. N. Iorga dao je određene komentare prilikom tiskanja djelomične talijanske verzije A.M. del Chiara iz 18. stoljeća, u prilogu studije: *Pretendenti domnști în sec. XVI*, București 1898, 271-4. Bučinjelić je spomenut i u: Iorga, *Istoria românilor prin călători* (2. izdanje), II, București 1928, 102, te u: Al. Grecu, *Relațiile Țării Românești și ale Moldovei cu Ragusa* (sec. XV-XVIII), u: *Studii*, IV, 2 (1949), 112.

Bučinjelićeva brošurica tiskana u Beču ili Njemačkoj, s obzirom da u Dubrovniku tada još nije postojala tiskara.⁴⁴ No može se također pretpostaviti, zbog poznatih događaja nakon 1524. godine, da nije previše potakla Zapad na davanje stvarne podrške protuosmanskoj borbi, kao ni ostale poslanice ili protuturski govori. Na početku 18. stoljeća A.M. del Chiaro je Bučinjelićevu poslanicu djelomično preveo na talijanski jezik. Zanimljivo je da A.M. del Chiaro smatra Bučinjelićevo djelo jednako važnim izvorom za rumunjsku povijest 16. stoljeća kao i radove Piccolominija ili Bonfinija.⁴⁵

Rumunji i njihove zemlje

Uobičajene predodžbe o strancu u renesansnoj Europi često su pomiješane s praiskonskim strahom od drugog i drukčijeg, pri čemu se sama činjenica različitosti shvaća kao prijjetnja, dok navedena predodžba predstavlja pokušaj otklanjanja te prijjetnje. No predodžbe o strancima zasnovane su na skupu predrasuda koje vuku podrijetlo iz kolektivnog imaginarija srednjega vijeka, te su pothranjivane religioznom revnošću ili osobnom pakošću.⁴⁶ Štoviše, u to vrijeme, tako daleko od pojma *copyrighta*, mnoga se nova djela zasnivaju više na prepisivanjima iz starijih autora nego na stvarnom i objektivnom poznavanju različitih zemalja i njihovih stanovnika, unatoč tome što se u 16. stoljeću više putovalo nego u prethodnom razdoblju, a dogodila se i "kozmpolitizacija europskog života"⁴⁷. Na taj način, zbog shematiziranja i neprovjeravanja raznih karakteristika pripisivanih narodima ili zemljama, nastajali su ili se ponavljali kulturni stereotipi.⁴⁸

Predodžbe o Rumunjima na početku 16. stoljeća nisu nikakav izuzetak u tom pogledu. Do druge polovice 15. stoljeća, kada se interes zbog borbe Rumunja protiv osmanskog širenja probudio u Europi, oni su bili malo poznati na Zapadu, zbog teškoća u putovanjima poslanici ne samo da nisu izmijenili tu sliku, svedenu na nekoliko shematiziranih obilježja, većinom proisteklih iz kolektivnog srednjovjekovnog imaginarija, a manjim dijelom iz objektivnog promatranja stvarnosti, već u neprilikama putovanja i teškom diplomatskom zadatku⁴⁹ vide motiv za pripisivanje dodatnih negativnih karakteristika Rumunjima.

Djela hrvatskih autora koji su pisali o Rumunjima i njihovim zemljama u prvoj polovici 16. st. pripadaju raznim žanrovima. Petančićev rad donekle je nalik na priručne putničke knjige (*Reise-Handbücher*) 16. stoljeća, no sadržajem se jako razlikuje od takvih modela.⁵⁰ Bučinjelićeva poslanica bliska je žanru propagandističkih pisama i govora protiv Osmanlija, koji su, ovisno o stupnju obrazovanosti njihovih autora, sadržavali i eruditske ekskurzije u

---

44) Prva tiskara bila je otvorena u Dubrovniku krajem 18. stoljeća. C. Jircček, *Beiträge zur ragusanischen Literaturgeschichte*, *Archiv für slavische Philologie*, 21(1899), 3/4, 435.

45) A. M. del Chiaro, *Istoria delle moderne rivoluzioni della Valachia*, con la descrizione del paese, natura, costumi, riti e religionc degli abitanti, Venezia 1718, 111-6.

46) M. C. Canova-Green, "Vérité dans un temps ... Erreur dans un autre": L'image de l'Anglais dans la France du XVIe et du XVIIe siècles, u: *L'étranger: identité et alterité au temps de la Renaissance*, Paris 1996, 217.

47) N. Iorga, *Pretendenți domnesci ...*, 205.

48) Primjeric, Giles le Bouvici, u svom *Opisu zemalja*, pisanom oko 1450., na pejorativan način predstavlja većinu Europljana: Englezi su "surovi i krvnici", te pohlepni trgovci; Švicarci "krvoločni i grubi"; Skandinavci i Poljaci "okrutni i bjesomučni"; Sicilijanci "glupani ljubomorni na svoje žene"; Napolitanci "prostaci i grubijani, loši katolici i veliki grijешnici"; Kastiljanci su "ljudi koji se lako razjare, loše odjevni, obučeni i na neudobnom spavaju, a loši su katolici ...". U doba Reforme, Englezi i Nijemci smatrali su da je Italija pečina svih iskvarenosti. Tako čak u trenutku kada je renesansa proširila vidike Zapada - pa i kasnije - stranac predstavlja nešto sumnjivo i zabrinjavajuće. J. Delumeau, *Strah na zapadu*, Vrnjačka Banja 1982, 32.

49) Putovanja po Balkanskom poluotoku u 16. i 17. stoljeću bila su ponajviše diplomatskog karaktera. P. Matković, *Putovanja po balkanskom poluotoku XVI. veka*, u: *Rad JAZU*, knj. XLIX, Zagreb 1879, 106.

50) Matković, n. dj., 106.

geografiju i povijest (pogotovo antičku). Brodarićevo djelo posvećeno je jednoj bici, a Daissolijeva namjera bila je opisati svoje putovanje po čitavoj Europi. Trankvilovo djelo, pak, bilo je napisano prema modelu latinskih klasičnih historija,⁵¹ dok su Klinčić i Mihaljević bili ograničeni na vrstu kratkih diplomatskih izvještaja. No ono što su napisali o rumunjskim zemljama bilo je uvjetovano ciljevima njihovih radova, te dostupnim informacijama o tim zemljama i njihovim stanovnicima iz raznih dijela drugih autora, ili iz osobnog iskustva. Kako su namjere i stilske značajke njihovih radova toliko različite, može se shvatiti da nisu svi hrvatski autori pisali o istim temama, no unutar određenih grupa autora mogu se prepoznati zajedničke točke, odnosno relevantna područja na koja su se neki od njih fokusirali. Nekoliko autora uključilo je u svoje tekstove sažete geografske i ekonomske opise, informacije o gradovima, te kratke povijesne skice rumunjskih zemalja. S obzirom na to da su u izvorima geografski podaci tijesno povezani s obavijestima o gradovima, istaknula se potreba njihovog predstavljanja u zasebnom poglavlju ove rasprave. Ostale tri teme su se također nametnule u sklopu jednako važnog problema drugotnosti: latinsko podrijetlo Rumunja i njihova svijest o tom podrijetlu, općenite karakteristike naroda, te predodžbe hrvatskih autora o rumunjskim plemićima i kneževima.

Geografija i gradovi

Hrvatski autori su uglavnom dobro upoznati s geografskim položajem rumunjskih zemalja i njihovih susjeda, no javljaju se mjestimično i sitnije pogreške. Primjerice, kada Bučinjelić predstavlja čitaocu susjede "ove Vlaške",⁵² navodi da je "druga Vlaška" ili Moldavija nekad bila nazvana Dacija.⁵³ Slična pogreška postoji i kod Petančića u svezi s Velikom Vlaškom, nazvanom u tekstu *maiori Valachia seu Dacia*.⁵⁴ No kraljevstvo Dačana nekada se prostiralo na teritoriju svih triju rumunjskih zemalja: Transilvanije (gdje je bilo njegovo središte), Vlaške i Moldavije.

S obzirom da je jedan od glavnih aktera Trankvilove priče bio Petru Rareș, moldavski knez, autor fokusira svoju pažnju na njegovu zemlju, koja je dobila ime po rijeci što teče kroz nju. Ovakvo etimološko tumačenje Andreis je vjerojatno saznao iz literature koju je koristio.⁵⁵ Trankvilov opis geografskog položaja Moldavije i njenih susjeda jedan je od prvih pokušaja toga tipa u 16. stoljeću. On je relativno točan, no na zapadu, umjesto Transilvanije, autor spominje Rutene, pod poljskom vlašću,⁵⁶ koji su se, u stvarnosti, nalazili sjevernije od Moldavije.

U djelima hrvatskih autora na nekoliko mjesta spominje se Dunav. U antici je postojalo razlikovanje između gornjeg i srednjeg Dunava, zvanog *Danubius*, i donjeg Dunava (od Trajanovih vrata do Crnog mora), zvanog *Istrius*. U 15. i 16. stoljeću, međutim, neki su autori smatrali da *Istrius* teče znatno zapadnije, povezujući Dunav s Jadranom (vjerojatno u svezi s nazivom Istre).⁵⁷ Kod Brodarića Transilvanija je uključena u veću zemljopisnu

---

51) M. Holban, n. dj., 244.

52) Obje rumunjske kneževine, Vlaška i Moldavija, ušle su u političku geografiju toga vremena kao *Valachia* (Vlaška). Razlikovale su se po tome što je, uglavnom, jedna bila nazivana *Valachia maior* ili *Transalpina* - Vlaška, a druga *Valachia minor* - Moldavija, čime se potvrđuje ne samo istovjetno podrijetlo obiju zemalja, nego i prvenstvo Vlaške. Vidi: Papacostea, *Țările române ...*, n. dj., 199.

53) Bučinjelić, n. dj., 5.

54) Veress, n. dj., 111.

55) Možda iz djela Raffaella Volterrana, *Comentarium Urbanorum*, koje se pojavilo 1506. Vidi: Isopescu, n. dj., 11.

56) Banfi, *Tranquilli Andromici ...*, 28 (446).

57) M. Holban, n. dj., 248 (Enca Silvio Piccolomini), 401 (Antun Vrančić).

cjelinu, kao dio prekodunavskog područja koje obuhvaća također Ugarsku s istoka Dunava i dvije Vlaške: *Transalpinu* i Moldaviju.⁵⁸ Autor navodi da je to područje okruženo sa svih strana Dunavom, Karpatima, Crnim morem i opet istim Dunavom. Može se zaključiti, stoga, da se kod Brodarića ne pojavljuje ni jedna od navedenih interpretacija pojma Dunav, već je u njegovom tekstu ta rijeka nazvana po cijeloj svojoj duljini *Danubius*.⁵⁹ **Trankvil** također ima svoju posebnu interpretaciju, jer izgleda da koristi nazive *Danubius* i *Istrius* za dva rukavca Dunava.⁶⁰ No čini se da kod **Petančića** *Ister* ima gore spomenuto staro značenje, tj. donji Dunav, jer autor navodi kako se on može preći na mjestu nazvanom Brăila (*Brilagum sive Brailovum*), dok je naziv *Danubius*, po svemu sudeći, korišten za cijelu rijeku, sa sedam rukavaca (*septem ora Danubii*).⁶¹

Informacije o vlaškim, moldavskim i transilvanskim gradovima kod nekolicine hrvatskih autora zahtijevaju poseban osvrt. Za Vlašku Bučinjelić ističe da stanovništvo ne živi u gradovima (*urbi*), već u selima (*vici*). Autor je istaknuo kako je gustoća naseljenosti u Vlaškoj bila vrlo velika, što predstavlja već poznatu činjenicu iz izvora 15. stoljeća.⁶² On je, međutim, naveo i precizne brojke: 15.000 sela, od kojih najmanja imaju 50 kuća.⁶³ To bi značilo da, ako arbitrarno pretpostavimo da je jedno kućanstvo imalo prosječno najmanje četiri člana,⁶⁴ Vlaška bi u to vrijeme trebala imati barem 3.000.000 stanovnika. No pouzdano se zna da je ona u 15. stoljeću imala oko 400.000 stanovnika, a velika razaranja prouzrokovana osmanskim pohodima u istom stoljeću usporila su demografski rast.⁶⁵ Štoviše, prema znanstvenim podacima, broj sela u Vlaškoj od sredine 14. do kraja 16. stoljeća stalno se povećavao, ali je, unatoč tome, oko 1600. postojalo svega oko 3000 sela.⁶⁶ U ovom kontekstu treba upozoriti na poznatu činjenicu da u to vrijeme još uvijek, kao i u srednjem vijeku, u narativnim izvorima brojke nemaju funkciju egzaktnosti, nego ostavljanja što jačeg dojma na čitatelja. U ovom konkretnom slučaju autor je možda htio pokazati da velika opasnost prijeti čitavom kršćanstvu ako ono izgubi zemlju bogatu i naseljenu zemlju poput Vlaške, što je bio lajtmotiv i drugih opisa rumunjskih zemalja u to vrijeme.⁶⁷ Potencijal zemlje bio je naglašen ne samo u ljudstvu, nego i u teritorijalnom opsegu, za čiji opis se koristi pojam "beskrajne ravnice". Bučinjelić je veličinu Vlaške izrazio u tada uobičajenim danima putovanja, tako da se, prema njegovoj procjeni, u to vrijeme putovalo kroz Vlašku dvanaest dana od zapada do istoka i više od tri dana od juga do sjevera.⁶⁸

Prilično velika mjesta o kojima piše Bučinjelić, drugi su autori (Petančić i Glinčić) nazvali *oppida*, poput grada Brăila (*Brilagum sive Brailovum oppidum*), odnosno

58) Prije toga se u Brodarićevom tekstu pojavila drukčija interpretacija od uobičajene, gdje autor naziva Moldaviju Velikom Vlaškom, a Transalpinu - Malom Vlaškom. Vidi: bilješka br. 52 i Sršan, n. dj., 62.

59) Isto, 67.

60) Banfi, *Tranquilli Andronici ...*, 28 (446).

61) Veress, n. dj., 111.

62) Al. Iordan, *Les relations culturelles entre les Roumains et les Slaves du Sud*, Bucarest 1936, 59; Papacostea, *Țările române ...*, 165.

63) Bučinjelić, n. dj., 6.

64) Autoru nisu bile dostupne procjene rumunjske historiografije o broju članova prosječnog seljačkog ili gradskog kućanstva u promatranom razdoblju, no zna se da je spomenuti broj u onovremenoj Europi bio veći od četiri.

65) Papacostea, n. dj., 165.

66) I. Donat, *Așezările omenești din Țara Românească în secolcle XIV-XVI*, u: *Studii. Revistă de istoric*, 6, IX (1956), 76-81.

67) Primjerice opis Moldavije kod Georga Reicherstorffera. Vidi: M. Holban, n. dj., 203.

68) Bučinjelić, n. dj., 5.

Târgovišta, grada vlaškog kneza (*oppido suo Tergowischtze*).⁶⁹ No samo dva mjesta spomenuta su kao tvrđave: Vaslui u Moldaviji kod Petančića (*Vasillum castrum*),⁷⁰ kao i poblize nepoznato mjesto na obali Dunava kod Bučinjelića (*castellum*), vjerojatno Giurgiu na jugu Vlaške.⁷¹

U Brodarićevom tekstu spominju se brojni i važni transilvanski gradovi (*oppida complura nobilissima*), Alba Iulia, Sibiu, Braşov, Cluj, Bistriţa, itd., osnovani i nastanjeni Nijemcima (Saksoncima). U Bihoru među poznatijim gradovima (*oppida nobiliora*) navode se Oradea (*Varadinum*) i Cenad (*Chanadinum*), a u Banatu spominje poznatu upravu temišvarске tvrđave, koja zauzima “treće mjesto među upravama u kraljevstvu”, te Severin (*Severinum*).⁷²

Put od grada do grada u Transilvaniji i dalje u Vlašku predstavio je u svom djelu Petančić. No zbog toga što je Ugrima taj put poznatiji, autor ga dosta općenito i površno opisuje.⁷³ Autor ističe kako se na tom putu, koji počinje u Budimu, nalaze Oradea (*Varadin*) i trgovište Vadu Crişului (*Rhium oppidum prope Crissiam*), a odatle se kroz dugačku dolinu (*vallis longa*) otvara pristup prema Cluju ili Temišvaru. No autor netočno navodi *Colusvar sive Themisvar*, zbog toga što put kroz doline spomenute rijeke Criş (*Crissius*) vodi samo u Cluj, ne i u Temišvar.⁷⁴ U toj pokrajini (*Transylvania* ili *Herdelia*), no izvan puta, nalazi se i Hunedoara (*Huniad oppidum*), “vrlo jaka zbog položaja toga mjesta”. Autor je spominje zbog toga što se tamo, kako kaže, rodio Janko Hunjadi, otac kralja Matijaša Korvina.⁷⁵ No kako je Janko bio rođen oko 1387. godine, Petančićeva je informacija dvojbena, jer je kralj Žigmund Luksemburški prepuatio upravljanje posjedom Hunedoara (tvrđavom i oko 40 sela) Jankovom ocu, Voicuu,⁷⁶ 1409. godine.

Put, kako ga opisuje Petančić, nastavlja se prema Sibiu (*Sibinum*) i dalje prema Braşovu (*Corona sive Brasovia*). Put od Braşova ide do vlaškog glavnog grada Târgovišta (*Tragoviscus metropolis Valachorum*). Autor posvećuje veću pažnju toj posebnoj rezidenciji vlaških kneževa, zbog njezinih strateških karakteristika koje su uvjetovale da je zimi gotovo cijela njezina okolica bila neprohodna.⁷⁷ Čini se da se u Petančićevom opisu obrambenog sustava Târgovišta, jednog od prvih takve vrste, primjećuju i neki elementi obrambenog sistema grada Sibiu.⁷⁸

No iako je Petančić precizan pri lociranju mjesta Vadu Crişului u Transilvaniji, spomenutog i u drugim djelima 16. stoljeća,⁷⁹ nije jednako točan u navođenju jedne od rezidencija moldavskih kneževa, Vasluija. Pisac dosta neodređeno navodi kako se iz gore spomenute vlaške regije, skrenuvši s puta prema Dunavu, na lijevoj strani nalazi tvrđava

69) Veress, n. dj., 111 i 153. U to vrijeme u Vlaškoj, kao i u Moldaviji, spominju se u dokumentima uglavnom kao *oppida* (trgovišta) prijestolnice Argeş, Câmpulung, Târgovişte, kasnije Bukurešt, luka na Dunavu Brăila, kao i druga mjesta. Vidi: Papacostea, Țările române ..., n. dj., 167. Neki strani autori 16. stoljeća ipak ih nazivaju gradovima (*civitas, citr*), pogotovo Târgovişte: Nikola Olah (Matković, n. dj., 143), te Giovanni Lorenzo d'Anania i Filippo Pigafetta (Isopescu, n. dj., 51 i 65).

70) Veress, n. dj., 111.

71) Bučinjelić, n. dj., 9. Ovo rješenje predlaže A.M. del Chiaro. Vidi: M. Holban, n. dj., 179.

72) Sršan, n. dj., 67.

73) Matković, n. dj., 144.

74) *Rhium* - mjesto Rew. Komentar pripada M. Holban, n. dj., 443.

75) Veress, n. dj., 111.

76) Rumunjski sitni plemić iz transilvanske regije Haţeg.

77) Taj grad bio je nepristupačan ne zbog zidina, već zbog palisada (*fossa, vallo et aggeribus tantum cum sudibus praeacutis exterius positus*), a ležao je među močvarama, blatnim šumama i barama. Veress, n. dj., 111.

78) M. Holban, n. dj., 442.

79) Matković, n. dj., 143: *Reiiv* ili *Réff*.

Vaslui (*Vasillum castrum*),⁸⁰ gotovo u sredini između Velike Vlaške i Male Vlaške (sic!). Kako je, ipak, taj grad daleko od Târgovišta i izravnog puta prema Crnom moru, jedini razlog njegovog uvrštavanja u Petančićev tekst spominjanje je dvije uspješne bitke protiv Osmanlija koje su vodili rumunjski knezovi u 15. stoljeću.⁸¹

U **Andreisovom** je djelu jedan grad iz Transilvanije, današnji Mediaș, dobio posebnu pozornost, zbog toga što su Aloisio Gritti i njegova pratnja u njemu boravili na putu od Carigrada prema Budimu, 1534. Pripadao je “saksonske nacije, kao i svi drugi gradovi” u Transilvaniji. Mediaș (*civitas Meggies*) je zapravo postao poznat zbog tragične epizode s Grittijevom smrću,⁸² no može se smatrati da je Andreisov sumaran opis strategijskih karakteristika toga grada iz središta Transilvanije jedan od prvih takve vrste u svezi s gradovima iz rumunjskih zemalja.⁸³

Gospodarstvo

Kod Bučinjelića, Brodarića i Andreisa postoje također i kratki osvrti na neke ekonomske aktivnosti u Vlaškoj i Transilvaniji. U svezi s poljoprivredom, Bučinjelić je naveo da je u Vlaškoj nizini zemlja dobra za obradu, osim močvarnih i šumovitih područja. Stereotipnom rečenicom pisac je istaknuo da ta regija proizvodi sve neophodno za život, no pogrešno je smatrao kako u Vlaškoj ne postoji proizvodnja vina.⁸⁴ Iz radova drugih stranih autora 16. stoljeća koji su putovali kroz Vlašku, kao i iz dokumenata transilvanskog grada Brașova i privilegija vlaških kneževa za tamošnje trgovce, može se zaključiti da su se u 15. i 16. stoljeću u Vlaškoj proizvodila raznovrsna bijela i crna vina, za lokalnu potrošnju i izvoz.⁸⁵ Bučinjelić je, međutim, smatrao da je stočarstvo bilo vrlo razvijeno u Vlaškoj, ističući veliko bogatstvo goveda, konja i sitne stoke, što potvrđuju mnogobrojni izvori.⁸⁶ No jedina spomenuta vrsta trgovine je ona solju, jer Vlaška ima “solne planine koje stanovnici režu kao kamenje u kamenolomima i prodaju Osmanlijama”.⁸⁷

Opće je mjesto u radovima onovremenih pisaca,⁸⁸ a i u Brodarićevom djelu se naglašava, bogatstvo Erdelja, posebno u metalima (zlato, srebro itd.) i soli. Navodi se, također, kako su transilvanski konji bili vrlo poznati, ali Brodarić smatra da su transilvanska vina, iako proizvedena u velikim količinama, lošija od ugarskih ili slavonskih vina.⁸⁹

---

80) Pojavljuje se na zemljopisnim kartama 16. stoljeća kao *Vasluy* ili *Vaslai*. Isto, 144.

81) Za cijeli pasus vidi Petančićev tekst u: Veress, n. dj., 110-11.

82) Kako se izrazio suvremenik tih događaja iz Transilvanije, Georg Reicherstorffer, u svom djelu *Chorographia Transilvaniae* (Vicennae 1550). Vidi: M. Holban, n. dj., 219.

83) Prema Trankvilu, grad je bio skromnog opsega i teško je mogao primiti takvo mnoštvo kakvo je predstavljala Grittijeva pratnja. Njegove zidine, od jedne stope i pol u širinu, bile su vrlo slabe, s rijetkim tornjevima samo na jednoj, teško branljivoj strani. U sredini je imao tvrđavicu na povišenom mjestu, koja je bila dosta dobro učvršćena šancima, zidinama, tornjevima i dominirala je gradom sa svih strana. Vidi: Banfi, Tranquilli Andronici ..., 39-40 (457-8).

84) Bučinjelić, n. dj., 5. Isto navodi i Bučinjelićev suvremenik, Talijan Francesco della Valle, prema kojemu ljudi u Vlaškoj umjesto vina piju pivo (*cervogia*). Vidi: M. Holban, n. dj., 322.

85) Za Jacquesa Bongarsa i Franca Sivorija vidi: R. Manolescu, *Comertul Țării Româncști și Moldovci cu Brașovul* (Secolele XIV-XVI), București 1965, 104-5, 128-9, 136-8. Za Filipa Pigafettu vidi: Isopescu, n. dj., 65.

86) Vidi na primjer: R. Manolescu, *Comertul ...*, 104-5, 113-8, 136-7.

87) Bučinjelić, n. dj., 6.

88) Primjerice Antonio Bonfini, *Rerum Ungaricarum decades*, Basilcae 1568, 7; Ascanio Centorio, Giovanni Botero i Giovanni Antonio Magini (Isopescu, n. dj., 38-9, 59, 77-82); Stephanus “Taurinus” Olmucensis, Georg Reicherstorffer i Fabio Mignaneli (M. Holban, n. dj., 159, 210, 226, 466); Nikola Olah, vidi: I. S. Firu & C. Albu, *Umanistul Nicolaus Olahus (Nicolae Românul) (1493-1568)*, București 1968, 121.

89) Sršan, n. dj., 67.

U svezi s Transilvanijom, Andreis je, pak, bio impresioniran ravnicom u kojoj se nalazi važan grad Braşov (*insignem in Transylvania civitatem*), nazvanom Bârsa (*Barza*). U svezi s ovom regijom, autor je posebno naglasio (*res digna profecto admiratione*) da iako ju visoke planine okružuju sa svih strana, zrak je jednako topao kao u ostatku Transilvanije, tako da je regija plodna i bogata žitaricama.⁹⁰

Povijest

U ovom poglavlju bit će predstavljeni i komentirani različiti podaci iz radova nekolicine navedenih hrvatskih autora, koji se tiču srednjovjekovne povijesti rumunjskih zemalja i suvremenih događanja u tim pokrajinama, čiji sudionici su ponekad bili i sami pisci. Podaci o rumunjskoj povijesti u doba Dačana i Rimljana bit će posebno obrađeni u poglavlju o latinskom podrijetlu Rumunja.

Spomenuti hrvatski autori uglavnom su se bavili recentnijom poviješću rumunjskih zemalja, započinjući predstavljanje faktografije s drugom polovicom 15. stoljeća. Jedini autor koji, iako tek usput, referira na stariju povijest je Trankvil Andreis. On navodi da prije nego što su Osmanlije postali sila u Europi, "dva Vlaha" su bili vazali (*subiecti*) ugarsko-hrvatskih kraljeva.⁹¹ Isti izraz koristi i Brodarić za svoje vrijeme.⁹² Andreis, međutim, pogrešno smatra da su u stara vremena svi Rumunji živjeli pod istim knezom, ne navodeći kada i gdje. Povijesne činjenice ne daju za pravo Andreisu ni pri tvrdnjama da su se kasnije Rumunji podijelili, a neki od njih su okupirali regiju iz koje su se preselili Kumani u Ugarsku, to jest Moldaviju. No ove tvrdnje mogle bi biti odjek stvarnih migracija rumunjske populacije iz Transilvanije u Moldaviju u 14. stoljeću, što je pridonijelo nastanku Moldavije kao države.⁹³

Kad se radi o suvremenim događajima, prijateljstvo prema Grittiju, Trankvilovom trenutnom poslodavcu i glavnom liku njegova djela, utjecalo je na Andreisa da sakrije prave Grittijeve političke ciljeve u Ugarskoj i rumunjskim pokrajinama, koji su došli u sukob s interesima Zapolje i rumunjskih kneževa.⁹⁴ Stoga autor ne prikazuje uvijek potpuno i točno događaje u kojima je ponekad i sam sudjelovao, odnosno zbivanja u svezi s mletačkim avanturistom Aloisijem Grittijem. Na primjer, Andreis ne prikazuje u potpunosti epizodu o opkoljavanju Grittijevih ljudi, 1534. godine, u njihovom taboru blizu vlaškog grada Piteşti od strane velike vojske vlaškog kneza (*ingenti exercitu*) Vlada Vintile (*Vulad Vayvodam Transalpinenesem*) (1532.-1535.).⁹⁵ On smatra za to krivim Czibáka, varadinskog biskupa i podvovodu Transilvanije, Grittijevog protivnika, koji je navodno

---

90) Banfi, Tranquilli Andronici ..., 38 (456).

91) Isto, 28 (446).

92) Sršan, n. dj., 62.

93) Vidi na primjer: Ş. Papacostea, Intemeierca Țării Româneşti şi a Moldovei şi românii din Transilvania: un nou izvor, u: Geneza statului în cvul mediu românesc, Cluj-Napoca 1988, 76-96.

94) Prema sporazumu iz 1528., iduće je godine sultan ušao u Ugarsku sa svojom vojskom, pomažući Zapolji u konfliktu s Ferdinandom. No nakon neuspjelog pohoda na Beč, sultan je ostavio Grittiju u Ugarskoj kao "generalnog kapetana cijele vojske". Zapolja je smatrao svoju vlast ugroženom i ponudio je Grittiju Andreisa za tajnika, kako bi osigurao uvid u njegovo djelovanje. No Andreis je kao tajnik postao vjčan novom gospodaru i ubrzo je sebi priskrbio mržnju Zapolje i njemu bliskih ljudi. Banfi, Tranquilli Andronici ..., 8 (426)-11 (429) i Trankvilov tekst, 29 (447)-32 (450). Kneževi Moldavije i Vlaške su također vidjeli u Grittiju sultanovo oruđe kojim je pokušao pojačati nadzor nad rumunjskim zemljama. Papacostea, Hegemonia ..., n. dj., 213. N. Iorga navodi da je Gritti namjeravao stvoriti za sebe i svoju obitelj neku vrstu velikog podunavskog kraljevstva. Iorga, Studii şi doc., LXXVII. Čak i njegov sin Antonio, iako još vrlo mlad, bio je već određen da bude izabran za egerskog biskupa. M. Holban, n. dj., 356.

95) Banfi, Tranquilli Andronici ..., 37-8 (455-6).

puno puta poslao knezu Vladu svoje predstavnike da bi ga nagovorio da se okrene protiv Grittija, jer je Gritti, navodno, imao na umu postaviti svog sina na vlaško prijestolje. U stvarnosti, Vlad Vintilă je došao kod Grittija tražiti predaju vlaških plemića koji su došli njemu da bi ocrnili svog kneza.⁹⁶

No Andreisov retorički stil i izmišljeni govori, uvedeni da bi svoje djelo uskladio s antičkim uzorima, otežava pripovijedanje događaja. To se odnosi i na važnu (trećina Trankvilovog teksta) i dramatičnu epizodu u svezi s opsadom transilvanskog grada Mediaşa,⁹⁷ tada političkog središta Saksonaca koji su se morali pokoriti Zapolji.⁹⁸ No kritička usporedba s više izvora dokazuje da se možemo osloniti na Trankvilov prikaz kako bi približno rekonstruirali događaje oko Mediaşa, unatoč autorovom strastvenom stilu.⁹⁹ U rujnu 1534. godine, transilvanske čete na strani Zapolje, u suradnji s moldavskim četama, opkolile su Mediaş s namjerom da zarobe i kazne sultanovog štićenika Aloisija Grittija, u to vrijeme već nekoliko godina upravitelja Ugarske. Za Grittijevu smrt Trankvil okrivljuje, osim Zapolje i njegovih pristaša, moldavskog kneza Petrua Rareşa i vlašskog kneza Vintilu, koji mu nisu pomogli za vrijeme opsade. Štoviše, Rareş je čak uskratio Grittiju obećanu pomoć. Informacije o veličini te vojske nisu iste kod različitih pisaca,¹⁰⁰ tako da se brojka od 8.000 moldavskih konjanika kod Andreisa nalazi negdje u sredini. Bez te velike moldavske vojske,¹⁰¹ navodi Andreis, ugarski plemići iz Transilvanije ne bi se usudili napasti Grittijeve ljude. No uloga Petrua Rareşa u toj epizodi nije se ograničila samo na vojnu pomoć Transilvancima. Gritti se predao Moldavcima, koji su mu dali garancije da će ga poštediti, no nakon toga su ga predali Ugrima da ga ubiju, govoreći da su dali zakletvu Grittiju da ga oni neće ubiti. Njegova glava bila je odрубljena i poslana Petru Rarešu, a čak i Grittijevi sinovi bili su odvedeni u Moldaviju i tamo ubijeni.

Bučinjelić započinje svoju ekstenzivnu povijesnu skicu Vlaške zadnjim godinama druge vladavine kneza Vlada Ţepeşa-Drakule (1448., 1456.-62., 1476.), nazvanog u tekstu *Dragulus*.¹⁰² Autor završava izlet u povijest te zemlje spominjanjem događaja koji su se zbili nekoliko mjeseci prije sastavljanja poslanice, što dokazuje njegovu izuzetnu informiranost o Vlaškoj. Bučinjelić se pokazuje kao dobar poznavatelj faktografije čitavog razdoblja - gotovo 65 godina - iz povijesti Vlaške, iako ne precizira datume spomenutih događaja. On posvećuje Vladu Ţepešu važan dio pisma, a Vladovi uspjesi protiv Osmanlija popraćeni su s dosta pozornosti. Autor ističe da je Vlad ne samo djelotvorno branio svoju zemlju, nego je i sam napadao osmanska područja zimi, kada bi se zamrznuo Dunav.¹⁰³ Navedeni podaci odnose se na Vladove uspjehe protiv Osmanlija krajem 1461. i početkom 1462. godine. Tada je Vlad, prihvativši pozive pape Pija II. na protuosmanski rat, izvršio

---

96) Veress, n. dj., 240, dokument iz 4. kolovoza 1534. Vidi na primjer: Iorga, Studii şi doc., LI-LII; S. Nicolaescu, Domnia lui Vlad Vintilă Vodă de la Slatina 1532-1535, u: Arhivele Olteniei, 883-6, Craiova 1936, 10. Za ostalu bibliografiju vidi: M. Holban, n. dj., 243, 250.

97) Banfi, Tranquilli Andronici ..., 39 (457)-48 (466).

98) M. Holban, n. dj., 252.

99) S iskazima nekih svjedoka, primjerice Agostina Musca (Magyar Történelmi Tár, III, Budapest 1857, 63-73) i Francesca della Valle (Isto, 21-52).

100) Della Valle navodi da je Petru Rareş trebao poslati Grittiju 12000 konjanika, dok Museo piše da je oko 5000 konjanika opkolilo tvrđavu Mediaş. Vidi: M. Holban, n. dj., 332, 365.

101) Banfi, Tranquilli Andronici ..., 41 (459) i 44 (462).

102) Nadimak "Drakula" ima svoje podrijetlo u rumunjskoj riječi "drac", koja znači "đavao". Otac Vlada Ţepeşa, isto nazvan Vlad Dracul (knez Vlaške 1436.-42., 1443.-47.) postao je 1431. član viteškog "reda Zmaja" na dvoru cara i kralja Žigmunda Luksemburškog (1387.-1437.), što je vjerojatno utjecalo na stvaranje nadimka (na rumunjskom riječ za zmaja je "dragon"). Vidi: I. Stăvărus, Povestiri medicvale despere Vlad Ţepeş-Draculea, Bucureşti 1993, 9.

103) Bučinjelić, n. dj., 8.

napad na osmanski vojni položaj južno od Dunava, dok se vojska Mehmeda II. Osvajača (1451.-81.) oporavljala nakon kampanje u Maloj Aziji.¹⁰⁴ Štoviše, Bučinjelić ističe da je Vlad prisilio sultana na odustajanje od pohoda na Vlašku, koristeći taktiku gerilskog ratovanja, povlačeći se u šume s ljudima, stokom i ostalim potrepnostima za život, napadajući iznenadno Osmanlije, ponekad i noću.¹⁰⁵ Najvažniji noćni napad Vladove vojske na osmanski logor zbio se 16.-17. lipnja 1462. godine, postavši vrlo poznat u onovremenoj Europi.¹⁰⁶

Povijesni događaji u svezi s Vlaškom, kao i svi drugi koji se tiču Osmanlija, trebali su naglasiti važnost povijesne konjunktive u trenutku kada je poslanica napisana. Pismo završava s događajima spomenutim na njegovom početku: sultan, nakon uspjeha u Egiptu, pripremio je pohod protiv Vlaha, jer su nedavno otvoreno otpali od Osmanlija (*ab Turcis recens defecit*), i okrenuli se Zapolji, protivući se namjerama Osmanlija da pretvore zemlju u pašaluk.¹⁰⁷ Zapoljine intervencije u Vlaškoj protiv Osmanlija zbile su se 1522. godine, jer, kako autor ističe, mnogi su mislili da kada bi Osmanlije okupirali Vlašku, to bi označilo kraj ne samo Vlaha i Moldavaca, nego i Ugra i Poljaka. Moguće je da je s namjerom da od Ferdinanda sakrije sumnjivo izravno zalaganje za Zapolju, čiji čovjek je tada možda bio,¹⁰⁸ Bučinjelić neodređeno naveo kako *se misli* da osmanska opasnost ne bi bila tako velika kada bi se ujedinili Transilvanci s Moldavcima i Vlasima pod Zapoljinim zapovjedništvom.¹⁰⁹

No čini se da autor prešućuje stvarne događaje kako bi potkrijepio svoje ideje. Kako bi uvećao Vladu Țepeša, autor pokušava sugerirati kroz čitav odlomak o povijesti da je do miješanja Osmanlija u Vlašku došlo nakon što je vlaški knez, veliki borac za slobodu, bio ubijen od strane izvjesnih plemića, 1476.¹¹⁰ No Vlaška nije počela plaćati danak Osmanlijama, niti je Giurgiu (tvrđava na koju autor najvjerojatnije misli) došao pod izravnu osmansku vlast nakon Țepešove smrti, kako navodi Bučinjelić, nego već 1417. godine, posljedica velike osmanske kampanje u Vlaškoj.¹¹¹ Vlad je samo na neko vrijeme zaustavio plaćanje danka¹¹² i zbog toga se morao suočiti s osmanskom oružanom reakcijom, kao i mnogi drugi vlaški kneževi. Isto vrijedi i za tvrđavu Giurgiu, koju je Vlad privremeno oslobodio od Osmanlija, 1461.¹¹³ Povrh toga, Bučinjelić ne spominje ni jednu riječ o Vladovoj okrutnosti, koja je već dulje vrijeme bila poznata.¹¹⁴ U svezi sa Zapoljinom intervencijom u Vlaškoj, 1522., Bučinjelić ne spominje ulogu vlašskog kneza Radua de la Afumați u pobjedi protiv Osmanlija,¹¹⁵ vjerojatno kako bi uvećao ulogu Zapolje.

Dvije godine nakon Bučinjelićevog pisma dogodila se katastrofa ugarske vojske na Mohaču, koju je opisao Stjepan Brodarić. Nabrajajući najvažnije osobe u Ugarskoj, nakon kralja Ludovika II., palatina Stjepana Batorija i transilvanskog vojvode Ivana Zapolje, a prije Franje Baćanija - bana Dalmacije, Hrvatske i Slavonije, autor stavlja i moldavskog

---

104) Protiv turkmenskog kana Uzun Hasana i njegovih saveznika. Ș. Papacostea, Țărilc românc..., n. dj., 188.

105) Bučinjelić, n. dj., 8-9.

106) Papacostea, Țărilc românc ..., n. dj., 189.

107) Bučinjelić, n. dj., 7, 11-12.

108) M. Holban, n. dj., 173.

109) Bučinjelić, n. dj., 12.

110) Bučinjelić, n. dj., 8-12.

111) Papacostea, Țărilc românc ..., n. dj., 186.

112) Isto, 188.

113) Stăvăruș, n. dj., 20.

114) Papacostea, Țărilc românc ..., n. dj., 180, 189.

115) M. Holban, n. dj., 173.

kneza Stjepana (1517.-27.), te vlaškog kneza Radua de la Afumati.¹¹⁶ Kao i u Bučinjelićevoj poslanici, i Brodarić spominje određenu ulogu namijenjenu rumunjskim zemljama u protuosmanskoj borbi pod Zapoljinim zapovjedništvom. Kralj Ludovik II. dobio je savjet da transilvanski vojvoda zajedno s vlaškim knezom (“jer se činilo da je u ovom području ispitano njegovo povjerenje prema kralju”) napadne s leđa neprijatelja, koji ne očekuje takvo što, ili da navalni ujedinjenim snagama na Trakiju, koju su Osmanlije ostavili bez zaštite kada su se pokrenuli prema Ugarskoj. Tako se mislilo da će se opkoliti neprijatelja, koji bi bio prisiljen vratiti se i braniti u svojim područjima.¹¹⁷ No zbog brzine i loše pripreme s kojom se išlo u borbu protiv Osmanlija, što čak i Brodarić ističe, navedeni savjet nije se mogao ostvariti. Savjet o protunapadu se činio sumnjiv Brodariću, koji ga smatra važnim razlogom zašto Zapolja nije mogao na vrijeme stići u borbu kod Mohača.¹¹⁸ No vjerojatno je Brodarić, njegov pristaša, imao i namjeru zaštititi ga od moguće odgovornosti.

Iz teksta poput Brodarićevo je mogao izostati povijesni lik Janka Hunjadija, oca kralja Matijaša Korvina. Dok ga Petančić spominje u svezi s tvrđavom Hunedoara, Brodarić referira na njega u svezi s Beogradom, kojeg je guverner Ugarske Janko branio zajedno s Ivanom Kapistranom. No autor pogrešno navodi da je Hunjadi tamo slavno pobjedio sultana Murata.¹¹⁹ Radilo se, naime, o velikom beogradskom Jankovom vojnom uspjehu protiv sultana Mehmeda II. Osvajača iz 1456. godine, s velikim odjekom u onovremenoj Europi.¹²⁰

U svezi s poviješću Moldavije, koju je posjetio, Herkul Daissoli uzgred spominje bitke u kojima je moldavski knez Stjepan Veliki porazio kralja Matijaša Korvina (kod Baie u Moldaviji, 1467.) i poljskog kralja Ivana I. Alberta (kod mjesta Codrul Cosminului, 1497.).¹²¹ No autor nije precizan u prikazu suvremenih događaja, odnosno bitke kod Obertyna, u kojoj su Moldavci bili poraženi od Poljaka, 1531. godine, dok je Herkul bio u Moldaviji.¹²² Navedena bitka bila je završna epizoda u dugotrajnom moldavsko-poljskom sukobu za Pokuciju.¹²³ No autor ne spominje da je moldavski knez Petru Rareș bio ranjen u toj bici, već samo daje neku vrstu inventure topničkih oruđa i zastava koje su Poljaci zaplijenili Moldavcima. S druge strane, Herkul tvrdi da je cijelo ljeto ostao kod biskupa Statilića u Transilvaniji prije nego što je došao u Moldaviju, no bitka kod Obertyna dogodila se 22. kolovoza. Nije precizan ni u pogledu intervencije Statilića za pomirenje između dva vladara, navodeći da je transilvanski biskup odmah došao u Moldaviju kao posrednik Zapoljine strane, no to se zaista dogodilo u siječnju iduće godine.¹²⁴

Petančić se, međutim, u svom djelu ne osvrće na suvremene događaje u rumunjskim zemljama. Prvi povijesni lik rumunjskog podrijetla koji se pojavljuje u njegovom tekstu u svezi s rumunjskim zemljama je Janko Hunjadi. Autor potiče kralja Vladislava II. da udari na osmanska područja po uzoru na ranije vojskovođe, posebno na Janka, kojeg su uspjesi

116) Sršan, n. dj., 62.

117) Isto, 68-69.

118) Isto, 69-70.

119) Isto, 68.

120) Papacosteia, *Țările române ...*, n. dj., 188.

121) Ivan I. Albert bio je poljski kralj 1492.-1501.

122) Sanudo, n. dj., 30.

123) Naziv za teritorij oko tvrđave Galič (u Galiciji, danas na zapadu Ukrajine). Moldavsko-poljski sukob oko Pokucije potječe od kraja 14. stoljeća, kada je Vladislav II. Jagiello založio tu regiju moldavskom knezu Petruu Mușatu, koji mu je posudio određenu svotu novca. Moldavci su, kao i nekoliko puta ranije, okupirali tu regiju u prosincu 1530. Vidi na primjcr: Papacosteia, *Țările române ...*, n. dj., 179; Isti, *Hegemonia ...*, n. dj., 213.

124) M. Holban, n. dj., 312.

protiv Osmanlija, počevši s bitkom protiv Mezida, bega Vidina (*Mecrisbecho*), doveli do mjesta gubernatora Ugarske (1446.).¹²⁵ No bitka na koju Petančić referira i koja se dogodila 1442. godine, između Alba Iulie i Sibiu, samo je jedan u nizu Jankovih uspjeha protiv Osmanlija.¹²⁶ Iz povijesti Vlaške i Moldavije autor je izabrao dva vojna uspjeha rumunjskih kneževa protiv Osmanlija iz druge polovice 15. stoljeća, koji su imali značajan odjek u Europi. No samo jedan od njih Petančić je točno lokalizirao kod Vasluia u Moldaviji, naime veliku pobjedu moldavskog kneza Stjepana Velikog (1457.-1504.) protiv Sulejmanpaše, beglerbega Rumelije, 1475.¹²⁷ No autor pogrešno navodi da se veliki vojni uspjeh vlaškog kneza Vlada Tepeša protiv sultana Mehmeda također dogodio kod Vasluia,¹²⁸ dok se ta kampanja, u stvarnosti, vodila južno od Dunava i u Vlaškoj (1461.-62.).¹²⁹ Čini se da je krivu informaciju Petančić crpio iz istih izvora kao i neki drugi humanisti.¹³⁰ Štoviše, Petančić je u svom djelu načinio i druge faktografske pogreške.¹³¹

Drugotnost: latinsko podrijetlo i jezik Rumunja, te njihova svijest o svom podrijetlu

Iako prva spominjanja latinskog podrijetla Rumunja i njihovog jezika datiraju iz prijašnjih stoljeća (12.-14. st.),¹³² tek u drugoj polovici 15. stoljeća ova je ideja (zasnovana tada na povijesnim i filološkim dokazima), potpuno prihvaćena u humanističkoj historiografiji, u radovima Talijana Poggija Bracciolinija, Flavija Bionda, Enee Silvija Piccolominija, Filipa Buonaccorsija di S. Geminiano, Julija Pomponija Leta, te Nikole Modruškog.¹³³

Spominjanje latinskog podrijetla Rumunja i njihovog jezika, te njihove svijesti o vlastitom podrijetlu, postalo je opće mjesto humanista 16. stoljeća, posebice u Italiji. Velika većina bila je pod velikim utjecajem Enee Silvija Piccolominija (papa Pio II.), koji je u svojoj poznatoj "Kozmografiji" (objavljenoj 1501.) dodatno argumentirao tvrdnje talijanskih humanista Poggia Bracciolinija i Flavija Bionda o latinskom podrijetlu Rumunja. On je uz to izveo i navodno podrijetlo Rumunja od Flaccusa, rimskog generala koji je, prema Piccolominiju, bio poslan u Daciju zajedno s rimskim kolonistima da bi nametnuo vlast nepokorenim Dačanima, nakon što su ih rimske trupe već pobijedile. Zemlja je dobila naziv *Flaccia*, koji je vremenom postao *Valachia*, zbog iskrivljavanja starijeg termina; naziv stanovnika (naroda) je također u početku bio *Flaccis*, no poslije se promijenio u *Valachi*.¹³⁴ Samo malobrojni humanisti 16. stoljeća nisu se složili s Piccolominijevim

125) Veress, n. dj., 111.

126) Papacostea, *Țările române ...*, n. dj., 187.

127) Veress, n. dj., 111. Vidi na primjer: Papacostea, *Țările române ...*, n. dj., 191.

128) Veress, n. dj., 111.

129) Papacostea, *Țările române ...*, n. dj., 188-9.

130) Matković, n. dj., 144.

131) Tako kada Petančić govori o bici kod Varne (1444.), kao sudionike navodi učesnike bitke kod Nikopola (1396.). Veress, n. dj., 111.

132) Vidi na primjer: Féjér, *Codex diplomaticus Hungaric*, V, II, Buda 1729, 128; A. Theiner, *Vetera monumenta Slavorum Meridionalum historia illustrantia*, I, Romae 1863, 16; Hurmuzaki, I/1, București 1887, 4-5; N. Iorga, *Geschichte des rumänischen Volkes im Rahmen seiner Staatsbildungen*, I, Gotha 1905, 120, 125; Ortiz, n. dj., 7; A. Marcu, *Riflessi di storia rumena in opere italiane dei secoli XIV e XV*, u: *Ephemericis Dacoromana - Annuario della Scuola Romana di Roma*, I, 1923, 343-51, 355.

133) Čini se da su tome pridonijeli sve tješnji kontakti talijanskih crudita s onima grčkog podrijetla koji su došli u Italiju tijekom 15. st. Vidi na primjer: E. Walscr, *Poggius Florentinus, Leben und Werke*, Teubner 1914, 261; R. Sabbadini, *Quando fu riconosciuta la latinità del rumeno*, u: *Atene e Roma*, XVIII, 1915, 83; V. Bogrea, *Marturii despre latinitatea noastră la umanistii italici*, u: *Cugetul Românesc*, 1923, 369; Marcu, n. dj., 360.

objašnjenjem imena *Valachi* i *Valachia*, tako da su neki izmišljali druga objašnjenja, primjerice Antonio Bonfini. Drugi autori, poput Antuna Vrančića, opata Ruggiera i Giovannija Antonija Maginija, navodili su da su i Talijani bili nazvani sličnim "vlaškim" imenom, kao i Rumunji, od strane Nijemaca, Poljaka i Mađara, što je predstavljalo etimološko objašnjenje koje će biti prihvaćeno u 19. stoljeću.¹³⁵

Stoga ne iznenađuje da su tri hrvatska autora iz prve polovice 16. stoljeća (Petančić, Andreis i Bučinjelić), koji su se sporadično bavili u svojim djelima podrijetlom Rumunja i njihovim jezikom, bili u tom pogledu pod utjecajem već postojećih općih mjesta o ovom narodu u humanističkoj historiografiji i geografiji. Na primjer, Feliks Petančić navodi, iako ne posve točno, da se Velika Vlaška nazivala Dacija u starom vijeku i da je postala rimska kolonija. To je razlog zašto je autohtona populacija, kako tvrdi autor, i u njegovom vremenu svugdje koristila latinski jezik.¹³⁶ Trankvil Andreis je, međutim, jedini od navedenih hrvatskih autora dotakao problem svijesti onovremenih Rumunja o svom latinskom podrijetlu, pitanje koje je bilo predmet dugotrajnog sporenja u rumunjskoj historiografiji.¹³⁷ Trankvil, poput mnogih onovremenih autora,¹³⁸ izričito ističe da potomci Rimljana i Dačana, odnosno Rumunji, sebe također nazivaju Rimljanima.¹³⁹ No i Andreis citira teoriju Enee Silvija Piccolominija o legendarnom Flaccusu, kojoj je dodao nove elemente.¹⁴⁰ Autor ističe da je jezik Rumunja latinski, no "grozno iskvaren i pomiješan s nekim barbarskim riječima".¹⁴¹ Dakle, Petančić i Andreis, kao i mnogo drugih pisaca 16. stoljeća, slijede starije humaniste u traženju podrijetla rumunjskog jezika u klasičnom latinskom. No neki autori 16. stoljeća bili su realističniji u tom pogledu, kao i sam Bučinjelić, koji naziva jezik Vlaške "italički, iako donekle sužen" (*lingua Itala, sed aliquanto contractiore*).¹⁴² Ovakvo određenje rumunjskog jezika bi značilo da je potekao iz vulgariziranog, ne iz klasičnog latinskog jezika, te da je sličan talijanskom.¹⁴³ Bučinjelić, međutim, ne inzistira previše na pitanju podrijetla rumunjskog naroda.

---

134) Ovu ideju je Piccolomini izvleo iz nekih stihova Ovidija iz *Epistolae ex Ponto*, pogrešno interpretiranih: *Præfuit his, Graecine, locis modo Flaccus; et illo/ Ripa ferox Istri sub duce tuta fuit./ Hic tenuit Mysas gentes in pace fideli./ Hic arcu fissos terruit ense Getas* - citira ga Isopescu, n. dj., 5.

135) Isto, 18, 73, 89; M. Holban, n. dj., 403-4. Georg Reicherstorffer navodi da se čini da su *Vlachi* dobili ime od Poljaka (u stvarnosti su ga dobili od Nijemaca - T.J. Winnifrieth, *The Vlachs: The History of a Balkan People*, London 1987, 1), no prihvaća i Piccolominijevu teoriju, što je proturječnost koju sam autor ne uviđa. Vidi: M. Holban, 210.

136) Veress, n. dj., 111.

137) Za sažetak o tom problemu vidi: Ș. Papacostea, *Conștiința romanității la români în cvul mediu*, u: *Geneza statului în cvul mediu românesc*, Cluj-Napoca 1988, 222-3.

138) Ș. Papacostea spominje za 15. stoljeće Ioannesa de Sultanich, Flavija Bionda i Nikolu Modruškog, a za 16. stoljeće, Jana Łaskog, Giovannandrea Groma, Francesca della Valle, te moldavskog kneza grčkog podrijetla Iacoba Heraclide Despota (Isto, 223, 226, 227-30), no Trankvil Andreis i Giovanni Antonio Magini očito mu nisu poznati (vidi: Isopescu, n. dj., 17, 72-73), kao ni Nikola Olah (vidi: Firu&Albu, n. dj., 121), te Georg Reicherstorffer i Antun Vrančić (vidi: M. Holban, n. dj., 196, 399).

139) Banfi, *Tranquilli Andronici ...*, 28 (446).

140) Andreis stavlja Flaccusovo razdoblje u vrijeme "kada je Rimsko Carstvo bilo podijeljeno u mnoštvo frakcija zbog građanskih ratova"; on smatra da bi turski izgovor imena "Flacci" bio vrlo sličan "originalnoj" riječi; autor navodi da je Flaccus bio rimski legat koji je vladao Dacijom s dvije legije, a kada se situacija u Rimu pogoršala, on je osnovao dinastiju u Daciji; pozvao je u Daciju čak i stanovnike italskog podrijetla iz susjednih provincija i organizirao je vjenčanja između rimskog i domaćeg stanovništva, sa svrhom ujedinjenja dviju grupa stanovništva u jednu. Vidi: Banfi, *Tranquilli Andronici ...*, 27 (445)-28 (446).

141) *Et nunc se Romanos vocant, sed nihil Romani habent praeter linguam, et ipsam quidem vehementer depravatam, et aliquot barbaricis idiomatibus permixtam*. Isto, 28 (446).

142) Bučinjelić, n. dj., 8.

143) Isopescu, n. dj., 56.

Brodarić, za razliku od drugih pisaca 16. stoljeća, u svom djelu uopće ne spominje Rumunje iz tadašnje Ugarske,¹⁴⁴ no ističe da dvije Vlaške, zajedno s Transilvanijom, zauzimaju dio Europe koji je još u antici bio Dacija, te navodi da su se u Banatu, kraj Severina, u njegovo vrijeme još uvijek vidjeli ostaci mosta kojeg je izgradio car Trajan. Osim toga, spekulirao je o podrijetlu naziva tadašnjeg glavnog grada Transilvanije (nekad dijela Dacije), za kojeg misli da je dobio ime Alba Iulia prema Juliju Cezaru ili, vjerojatnije, prema Gyuli (*Giula*), nekoć ugarskom princu.¹⁴⁵

Drugotnost: općenite karakteristike naroda

Jedan je od humanističkih postulata da dostojanstvo naroda leži u njegovoj starosti. No u slučaju Rumunja, činjenica da su prepoznati kao potomci starih Rimljana ne čini ih manje “barbarima” u očima nekih zapadnjaka koji pišu o njima. “Barbari” su bili i Dačani ili Geti, čije su ime i običaje Rumunji tobože naslijedili.¹⁴⁶ Neki eruditi iz 16. stoljeća su čak ponavljali karakteristike Dačana koje su našli u djelima antičkih pisaca, primjerice da su divlji, ratoborni ili nepokorni.¹⁴⁷ Drugi autori samo navode da su se Rumunji, iako latinskog podrijetla, vremenom “barbarizirali” zbog “barbara” koji ih okružuju.¹⁴⁸ No ipak su sačuvali latinski jezik, što neki smatraju čudom,¹⁴⁹ dok drugi naglašavaju da je i on “barbariziran”.¹⁵⁰

Ta negativna kvalifikacija Rumunja bila je prihvaćena i od nekolicine gore spomenutih hrvatskih autora, bez obzira da li su posjetili rumunjske zemlje. Primjerice Feliks Petančić upotrebljava izraz “*gens barbara*” za ljude iz Vlaške.¹⁵¹ Trankvil Andreis, međutim, iako ne koristi izričito riječ “barbari” za Rumunje, jednom ih označuje starim terminom *Getae*, što je u suglasju s njegovim renesansnim stilom. Uz to, Andreis smatra da Rumunji nemaju nijednu latinsku karakteristiku osim jezika, što drugi strani autori ne prihvaćaju.¹⁵² No pojam “barbarsko”, uz ostale konotacije, prvenstveno znači “drukčije”, jer implicira usporedbu sa samim sobom ili zajednicom kojoj se pripada, čega su neki mislioci bili svjesni već u 16. stoljeću.¹⁵³ No u najmanju ruku se smatra da Rumunji pripadaju drugom civilizacijskom

144) Primjerice Georg Reicherstorffer, Antun Vrančić, Enca Silvio Piccolomini (vidi: M. Holban, n.dj., 208, 410, 471), Ascanio Centorio, Giovannandrea Gromo (vidi: Isopescu, n.dj., 38, 43), te Nikola Olah (vidi: Firu&Albu, n. dj., 121).

145) Sršan, n.dj., 67.

146) Slični navodi mogu se naći kod Georga Reicherstorffera i Stephanusa Taurinusa Olmucensis (vidi: M. Holban, n.dj., 160, 196).

147) Na primjer Domenico Mario Negri (*feroces, truculenti, indomiti*) i Antonio Possevino (*gente bellicosa*). Vidi: Isopescu, n. dj., 21, 57.

148) Primjerice Francesco della Valle, Pietro Andrea Mattiolo, Giovannandrea Gromo, opat Ruggiero, te Pietro Busto. Vidi: Isopescu, n. dj., 15, 30, 44, 72, 74, 84.

149) Antonio Bonfini, *Rerum Ungaricarum decades*, Basilca, 1568, 304-5, 542.

150) Na primjer Giovanni Antonio Magini i Pietro Busto. Vidi: Isopescu, 72, 84.

151) Veress, n.dj., 111.

152) Banfi, Tranquilli Andronici ..., 26 (444), 28 (446). No autori 16. stoljeća, poput Maginija, smatraju da Rumunji imaju mnoge zajedničke osobine s Rimljanima, kao što su “*delusioni, indovinamenti, incantesimi, giuramenti per Giove e per Venere, la quale dichiarono santa, modo di sepelire i morti, di menar le mogli, di rifiutarle, e d'altre simili cose*”. Slične stvari istakao je i Giovanni Botero - citira ih Isopescu, n.dj., 61, 73-74. Paolo Giovio navodi da su Rumunji sačuvali, uz latinske riječi, i neke zakone i običaje rimske discipline (*Historiarum sui temporis, libri II, pars secunda, Basilca 1567, 309*).

153) Na primjer Montaigne je u svojim *Esejima* primijetio kako svatko naziva barbarom onoga tko ne pripada njegovim vlastitim tradicijama. Običaji i shvaćanja vlastite zemlje osnovni su kriteriji vrednovanja. Religija, uredjenje i organizacija vlastite zemlje uvijek se smatraju savršenima. Citira ga J.C. Margolin, *La dialectique du meme et de l'autre a la Renaissance: Identification, exclusion, différenciation*, u: *L'étranger: identité et altérité au temps de la Renaissance*, Paris 1996, 72.

krugu, što je naglasio Bučinjelić za Vlašku. Autor ih opisuje kao “kršćane, no šizmatike”, što kod njega znači vjerojatno pravoslavni,¹⁵⁴ iako spominje i Rumunje katoličke vjere, potomke i sljedbenike Vlada Țepeșa.¹⁵⁵ Kao što je već ranije navedeno, Bučinjelić tvrdi da nemaju gradove (*urbi*) kao na zapadu, već žive u selima (*vici*), iako smatra da su ta mjesta dosta velika,¹⁵⁶ što odgovara Klinčićevim i Petančićevim *oppida*.¹⁵⁷ Uz to, Bučinjelić ističe kako Vlasi ne vode brigu ni o vojnim, ni o javnim poslovima, što nije u skladu s tvrdnjama drugih onovremenih autora. Prvi navod je sam Bučinjelić kasnije u tekstu neizravno negirao, spomenuvši kneza Vlada Țepeșa i njegove uspješne vojne pothvate.¹⁵⁸

No opća karakterna obilježja pripisana Rumunjima površna su i karikaturna. Bučinjelić, na primjer, piše da je narav vlaškog naroda sirova i neotesana, poput njihovih ovaca.¹⁵⁹ Autor navodi da, iako Vlaška ne proizvodi vino, tamošnje stanovništvo ga voli, jer naginje pijanstvu i lakomosti.¹⁶⁰ S druge strane, prema Petančiću, narod Vlaške sklon je gatanju i proricanjima.¹⁶¹ Po svemu sudeći, riječ je o aluziji na ostatke poganskih običaja u pučkoj kulturi, za koje neki strani autori navode da imaju rimsko podrijetlo.¹⁶²

Ovakve potcjenjivačke primjedbe popraćene su i nekim rafiniranijim psihološkim karakterizacijama, također s negativnim konotacijama. Prema Bučinjeliću, narod Vlaške prevrtljive je prirode i uvijek naginje izdaji (*mobile gentis ingenium, & semper in proditioem spectans*).¹⁶³ Andreis, koji je imao osobne razloge biti oštar prema Rumunjima, udijelio im je također uvredljive epitete, navodeći da ni jedan drugi narod nije veća kukavica (*ignavior*) i perfidniji, krivokletnici su i imaju niz drugih nedostataka.¹⁶⁴ No Trankvil ima loše mišljenje i o drugim narodima.¹⁶⁵ Petančić kvalificira narod iz Vlaške kao okrutan, uvijek spreman na razbojstvo i pribavljanje plijena.¹⁶⁶

Negativne karakteristike koje se pripisuju Rumunjima u 16. stoljeću neki stariji rumunjski povjesničari smatraju klevetničkim i zlobnim.¹⁶⁷ Takve interpretacije su neutemeljene i jednostrane. Predodžbe o Rumunjima, svedene na nekoliko shematiziranih obilježja inspiriranih ranijom literaturom, većim su dijelom proizvod kolektivnog imaginarija 15. i 16. stoljeća, razdoblja sveprisutnog straha od drugog. Identični ili slični kulturni stereotipi često su korišteni u međusobnim optužbama zapadnjaka u razdoblju od 15. do 17. stoljeća.¹⁶⁸

154) Bučinjelić, n. dj., 8. Smatramo to vjerojatnim zbog toga što su neki pisci 16. stoljeća pogrešno navodili da su Rumunji, kao šizmatiki, zapravo heretici paulikijanci, štovatelji apostola Pavla - primjerice Stephanus Taurinus Olmuccensis, Georg Reicherstorffer i Sebastian Franck (Vidi: M. Holban, n. dj., 161, 192, 196).

155) I. Bogdan, Vlad Țepeș, București 1896, 31, navodi da je Mihnea, sin Vlada Țepeșa, postavljen od Osmanlija na vlaško prijestolje, bio katolik, kao i njegov otac.

156) Bučinjelić, n. dj., 8.

157) Veress, n. dj., 111, 153.

158) Bučinjelić, n. dj., 8-9. Antun Vrančić hvali vojsku kojom raspolažu Transilvanija, Vlaška i Moldavija, dok Georg Reicherstorffer ističe za Moldavce da su dosta vješti, te vrlo dobro pripremljeni, na svoj način, u vojnim stvarima. Vidi: M. Holban, n. dj., 196, 418-419.

159) *Gentis rude ingenium, atque incultum, parque suo pecori*. Bučinjelić, n. dj., 8.

160) ... *vinum, cuius alioquin ea gens, utpote crapulae, ventriq̄ue dedita, appetentissima est*. Isto, 7.

161) Veress, n. dj., 111.

162) Giovanni Antonio Magini je najbolji primjer - citira ga Isopescu, n. dj., 73.

163) Bučinjelić, n. dj., 11.

164) ... *vittio non datur apud eos periurio fallere; multa istius modi habent nefaria, quae omnia persequi non est huius temporis*. Banfi, Tranquilli Andronici ..., 28 (446).

165) Ugri iz Transilvanije su na primjer nazivani “perfidnima”, “izgladnjelima”, “ludima”. Banfi, Tranquilli Andronici ..., 44 (462), 47 (465), 49 (467).

166) *Est ea gens ... rapinis semper et praedae inhians*. Veress, n. dj., 111.

167) Jedna od takvih povjesničara je M. Holban. Vidi: M. Holban, n. dj., 173, 444.

168) Na primjer u članku autorice M.C. Canova-Green, n. dj., 217-234, moze se pronaći većina negativnih

Do sada je bilo riječ samo o Rumunjima iz Vlaške i Moldavije. No Brodarić ne spominje uopće Rumunje u Transilvaniji, nego samo Rimljane i neizravno Dačane, a usput i Hune, Nijemce i Sikule.¹⁶⁹ Autor, kao i drugi njegovi suvremenici, ne spominje Rumunje vjerojatno zbog toga što su u onovremenoj Transilvaniji bile priznate samo tri "nacije", odnosno tri društveno privilegirane etničke grupe: Ugri, Nijemci i Sikuli. Rumunji, u velikoj većini pravoslavci, bez jakog plemstva i političkog centra, bili su isključeni iz političkog života Transilvanije sporazumom *Unio Trium Nationum* iz 1437., prvenstveno uperenim protiv seljaka.¹⁷⁰ Kod Brodarića se, u slučaju Sikula, pojavljuje kao opće mjesto priča o njima kao o rodu divljih i ratobornih ljudi; prema autorovim tvrdnjama moglo bi se zaključiti da kod Sikula još uvijek nije započeo proces društvenog raslojavanja, već su svi imali ista prava, poput Švicaraca.¹⁷¹

Drugotnost: plemići

Neke karakteristike Rumunja koje spominju hrvatski autori u svojim djelima tiču se uglavnom viših slojeva, iako to u tekstovima nije eksplicitno navedeno. Kod Bučinjelića i Andreisa nalazi se svjedočanstvo o borbi različitih plemićkih frakcija za premoć u Vlaškoj i Moldaviji. Kao u cijeloj srednjoj i južnoj Europi, dominantno obilježje stvarnosti Transilvanije, Vlaške i Moldavije u 16. stoljeću bila je afirmacija društvene i političke moći plemstva. No u novim je uvjetima pomanjkanje stabilnog načela naslijeđivanja prijestolja,¹⁷² kao i u ranijem razdoblju, dalo borbi za političku premoć krvavu i surovu formu.¹⁷³ Bučinjelić smatra da je razlog navedenih borbi bila činjenica da su Vlasi spremni na prepirke i svađu i nikada zadovoljni situacijom u svojoj zemlji, tako da se mnogo puta nisu mogli suzdržati čak i od ubojstva vlastitih knezova. Prema autoru, to je razlog zašto su postali ne samo tributari, nego gotovo i podanici Osmanlija (*non solum vectigales, sed pene subditi*).¹⁷⁴ Na primjer, za vrijeme vlaščkog kneza Vlada Țepeșa, plemići (*reguli*) bili su nositelji jedne od dvaju suprotstavljenih političkih koncepcija u Vlaškoj. Plemići su smatrali da se mora sklopiti mir s Osmanlijama, čak i pod cijenu plaćanja danka, dok je Vlad izabrao borbu za slobodu. Kako se Țepeș protivio plemićima, oni su ga ubili.¹⁷⁵

Sa svoje je strane Andreis, iako navodi kako su Rumunji od Rimljana naslijedili jedino latinski jezik, ipak naveo moguće zajedničke, ali negativne karakteristike: međusobno su nesložni i ubojice tirana. Ističe da su vrlo rijetko rumunjski kneževi umrli prirodnom smrću, a neprijateljstva raznih frakcija su bez mjere i kraja. Kneževi su sumnjičili svoju braću i rodbinu za prevratničke namjere, te su ih zbog toga bacali u zatvor, ubijali, ili ako se radilo o nešto manje opasnim pretendentima rezali su im noseve, kako s takvom tjelesnom manom

karakteristika koje hrvatski autori pripisuju Rumunjima u 16. stoljeću. U ovom slučaju, takve značajke pripisuju Francuzi Englezima u 16. i 17. stoljeću, a mogu se prepoznati u početnoj fazi već u 15. stoljeću. Englezi su veliki pijanci i izjelice govodine, okrutni, "barbarski Kiklopi", a govori se i o prevrtljivosti koja ih čini nepouzdanim sugovornicima, prirodnoj brutalnosti koju unose u bitku, praiskonskoj perfidnosti (arhctip perfidnog Albiona) itd. Vidi i bilješku br. 48.

169) Sršan, n. dj., 67.

170) Papacostea, Țărilc române ..., n. dj., 183.

171) Na primjer Stephanus Taurinus Olmucensis i Georg Reicherstorffer. Vidi: M. Holban, n. dj., 160, 209. No Magini na kraju stoljeća piše da se i kod njih takvo stanje vremenom počelo mijenjati, tako da su imali i vrlo bogate plemiće i one koji su radili za njih. Isopescu, n. dj., 74-5.

172) Kao u staroj Norveškoj. Iorga, Pretendenți domnesci ..., 196.

173) Isto, 197; Papacostea, Hegemonia ..., n.dj., 202, 211.

174) ... *semper praesenti statu Valachi non contenti alterum quaerunt*. Bučinjelić, n. dj., 8, 11.

175) Bučinjelić, n. dj., 9.

ne bi bili dostojni steći prijestolje.¹⁷⁶ No takvi običaji postojali su i u Bizantskom i u Osmanskom Carstvu. Tako je, primjerice, Bučinjelić naveo da je jednom sultan dao, protiv zakona i prava, zadaviti vlaške poslanike, a njihovoj pratnji dao je odrezati noseve.¹⁷⁷

Mihaljevićev izvještaj iz 1529., namijenjen Ferdinandu, vrijedan je izvor za povijest vladajuće klase u Vlaškoj, jer ne barata općim kvalifikacijama, nego izravno predstavlja jednog od rumunjskih plemića, palatina (*udvornik*) Neagula iz Vlaške, s kojim je Mihaljević diskutirao *bono modo*. Iz razgovora proizlazi da je vlaški palatin podržavao kontinuitet prozapadnjačke politike kneza Radua de la Afumați, iako je palatinova frakcija ubila Radua. Razgovor pokazuje palatinovo dobro poznavanje općeg stanja u ovom dijelu Europe. On je, na primjer, preko Mihaljevića dao savjete Ferdinandu o strategiji i taktici u protuosmanskome ratu, zasnovane na velikom iskustvu. Savjetovao je Ferdinandu i njemačkim kneževima da ne štede sredstva protiv Osmanlija, jer ako će “nevjernici” pobijediti, i oni će pasti u ropstvo, poput Vlaške. Mihaljević se smatrao uspješnim u svojoj misiji, jer je u drugom izvještaju Ferdinandu (1530.) naveo kako je njihov dogovor vlaška strana poštovala, iako je novi knez bio postavljen na prijestolje od strane Osmanlija (Moisevodă, 1529.-30.).¹⁷⁸

Drugotnost: rumunjski kneževi

Kneževi Vlaške Vlad Țepeș-Drakula i Radu de la Afumați, te moldavski knez Petru Rareș su, zbog svoje poznate protuosmanske aktivnosti ili zbog suvremenosti s navedenim hrvatskim autorima, najistaknutije rumunjske povijesne ličnosti u njihovim djelima. Tim kneževima se, uz druga obilježja, nerijetko pripisuju i spomenute karakteristike čitavog naroda.

U predstavljanju Vlada Țepeșa-Drakule (*Dragulus*), kojega spominje u svom djelu i Petančić, Bučinjelić sam pobija vlastitu tvrdnju da u Vlaškoj ne postoji briga za vojna pitanja. Autor ističe kako je Vlad bio poduzetan čovjek i veliki poznavatelj vojnih pitanja (*vir acer & militarium negotiorum apprime peritus*).¹⁷⁹ Štoviše, on je bio borac za slobodu Vlaške protiv Osmanlija, što Bučinjelić naglašava u usporedbi s kasnijim vlaškim kneževima. Autor ističe da su se neko vrijeme, dok se Vlasi nisu bunili, Osmanlije ponašali prema vlaškim kneževima kao prema upraviteljima (*praefecti*) njihovih pokrajina, koje je sultan trebao imenovati ili potvrditi. Tako su vlaški kneževi postali gotovo podanici (*subdicti*) Osmanlija. Bučinjelić opisuje proceduru ustoličenja vlaških kneževa i *insignia* donesena iz Istanbula za obred uvođenja u kneževsku čast, što je sve bilo nalik na ustoličenje osmanskih vojnih zapovjednika, sandžak-begova (*Sangachos*).¹⁸⁰

Iako je slavno razdoblje Vlada Țepeșa, Janka Hunjadija i Stjepana Velikog već prošlo, u trećem i četvrtom desetljeću 16. stoljeća rumunjske se zemlje još uvijek smatralo važnima u protuosmanskoj borbi, što pokazuje i činjenica da su 1533. Ferdinand i njegov brat Karlo V. pokušali stvoriti ugarsko-poljsko-moldavsko-vlaški savez protiv Osmanlija.¹⁸¹ O ulozi koju su Habsburgovci namijenili rumunjskim kneževima u sukobu za ugarsko prijestolje više informacija postoji u navedenim hrvatskim izvorima. Tako saznajemo da

---

176) Banfi, Tranquilli Andronici ..., 28 (446). Vidi: Iorga, Pretendenți domnesci ..., 196-7.

177) Bučinjelić, n. dj., 10.

178) Veress, n. dj., 187-9; Hurmuzaki, II/1, 74.

179) Bučinjelić, n. dj., 8.

180) Bučinjelić, n. dj., 8-12.

181) Firu & Albu, n. dj., 83.

su kneževi Vlaške i Moldavije, Radu de la Afumați i Petru Rareș, trebali poslužiti kao posrednici između Ferdinanda i sultana ili kao izvori informacija o događajima u svezi s Osmanlijama (Mihaljević),¹⁸² te kao vojna pomoć Ferdinandu za osvajanje Ugarske (Klinčić).¹⁸³ No kako su zbog uplitanja Osmanlija rumunjski kneževi sve više gubili slobodu djelovanja na vanjskopolitičkom planu, Ferdinandovi poslanici su morali voditi tajnu diplomatsku aktivnost na njihovim dvorovima. To se dogodilo i s Klinčićem, koji se sastao s vlaškim knezom sam i potajno, kako to ne bi saznali poslanici i špijuni Ivana Zapolje i sultana na vlaškom dvoru.¹⁸⁴

U vrijeme kada je diplomatski ceremonijal postajao značajniji i razrađeniji,¹⁸⁵ i Klinčićev izvještaj na početku naznačava protokol koji je autor morao poštivati pred vlaškim knezom. S obzirom da se sačuvalo malo dokumenata iz tog vremena koji bi pokazali kakav su protokol koristili strani poslanici na dvorovima rumunjskih kneževa, Klinčićev tekst još je važniji.

Autor u svom izvještaju zove Radua de la Afumați *illustrissimus principus dominus*. Knez se prvenstveno pokazao kao vješt pregovarač, tako da je uspio ishoditi od Klinčića obećanje da će ostati na prijestolju u slučaju da Ferdinand stekne Ugarsku. Kako je Klinčić primijetio, postojala je izražena želja kneza i cijele Vlaške (kao i Srbije, Bugarske i Bosne) da se riješe osmanske dominacije, tako da je vlaški knez poručio Ferdinandu da će mu se pridružiti u ratu protiv Osmanlija. Autor je, međutim, u *post scriptumu* relativizirao dogovor postignut s vlaškim knezom, savjetujući Ferdinanda da dobro procijeni kneževe namjere. U tom kontekstu, Klinčić ponavlja ideju o prevrtljivosti Rumunja, navodeći kako je čuo da je Radu nepouzdan i stoga zaslužuje tek ograničeno povjerenje.¹⁸⁶ No nepovjerenje je postojalo i kod druge strane. Radu, vjerojatno poučen ranijim iskustvima, upozorio je Klinčića da će ga smaknuti ako bi mu dao lažne vijesti o dolasku Ferdinandove vojske protiv Osmanlija. Ovaj dio Klinčićevog izvještaja izražava činjenicu da je u čitavoj Europi 16. stoljeće obilježeno dubokim nepovjerenjem, općeprihvaćenom pretpostavkom da nijedna država neće održati svoja obećanja dulje nego što to odgovara njenim interesima, uz spremnost na ponekad drastično ignoriranje postojećih zametaka međunarodnog prava.¹⁸⁷

Andreisovo mišljenje o knezu Raduu bilo je u skladu s upravo navedenim Klinčićevim izvještajem. Naime, Trankvil navodi da vlaški knez nije namjeravao pomoći Zapolji, kako mu je naredio sultan prema sporazumu iz 1528., već se sporazumio s Petruom Rarešem protiv njega, da bi ga predao živog u ruke transilvanskog vojvode Petra Perényija. Autor naglašava da je zbog toga morao pobjeći iz Vlaške u Carigrad, zajedno sa Zapoljinim poslanikom Jeronimom Łaskim. No takav rasplet događaja osporili su neki rumunjski povjesničari, navodeći da je knez Radu u to vrijeme bio na Zapoljinoj strani.¹⁸⁸

Druga važna povijesna ličnost prve polovice 16. stoljeća, knez Petru Rareș, vrlo je kontroverzna osoba, lavirajući u vlastitim lojalnostima, pokušavajući očuvati svoju vlast između Habsburgovaca i Osmanlija, poput većine onovremenih vladara tog dijela Europe. U ocjeni moldavskog kneza Trankvil Andreis bio je izuzetno emocionalan, zbog privrženosti prema Aloisiju Grittiju. Autor navodi da je Petru, kao tributar Osmanlija, puno puta uživao

---

182) Vercs, n. dj., 187-9.

183) Isto, 153-4.

184) Isto, 153.

185) M. S. Anderson, *The Rise of Modern Diplomacy, 1450-1919*, London & New York, 1993, 16.

186) ... *istum waivodam habere animum labentem, cui pauca fides (quamvis nitet) adhibenda sit*. Vercs, n. dj., 154.

187) M. S. Anderson, n. dj., 39.

188) Iorga, *Studii si doc.*, LXXVII-LXXVIII; M. Holban, n. dj., 249.

Grittijevu pomoć na Porti, te su njih dvojica zaključili i sporazum o uzajamnoj vojnoj pomoći.¹⁸⁹ No vjerojatno zbog Rareševe uloge u Grittijevom neuspjehu i smrti, Andreis je za njega našao samo loše pridjeve, poput promjenljiv, tiran (*tyrannus*), hulja (*latro nefarius*), najveći kriminalac (*homo bipedum omnium scelestatissimus*), primjer perfidnosti veće od kartaške (*specimen perfidiae plusquam punicae*).¹⁹⁰ Sličnim je epitetima autor počastio i ostale aktere svoje priče, za koje je smatrao da su na neki način štetili Grittiju (Ugre, Czibáka, Grittijevu kamarilu itd.).¹⁹¹ Primjerice, za vlašskog kneza Vlada Vintilu Andreis je smatrao da je bio javni Grittijev neprijatelj (*hostis publicus*).¹⁹²

Herkul Daissoli, Zapoljin pristaša, predstavlja Petrua Rareša u drukčijem svjetlu. Herkul je bio dobro primljen na moldavskom dvoru, štoviše knez mu je darovao jednog dobrog moldavskog konja (*un ben portante valacho*). No, pretjeruje autor, sudbina je htjela da, dok je boravio na moldavskom dvoru, Petru Rareš doživi “najsramotniji poraz ikad viđen na svijetu” od strane Poljaka, kod Obertyna 1531. Možda želeći naglasiti i oštar kontrast između Rareša i oca mu, kneza Stjepana Velikog, Herkul naziva potonjeg, koji je pobijedio kralja Poljske Ivana Alberta I. i ugarsko-hrvatskog kralja Matijaša Korvina, vrlo sposobnim kapetanom (*valentissimo capitano Stefano*).¹⁹³

Predstavljajući drugu, Ferdinandovu stranu u svom izvještaju iz 1530., Mihaljević ne nalazi boljih riječi za Petrua Rareša od *rebellis*. Kako navodi autor, njega nisu postavili Osmanlije, čak je obećao vjernost Ferdinandu i dobio dobru plaću iz Ferdinandove riznice, no pokazao se kao nevjerni saveznik.¹⁹⁴ Vjerojatno pri tome Mihaljević referira na Petruov pakt sa Zapoljom i njegovu intervenciju u Transilvaniji, 1529., kada je porazio Ferdinandove pristaše kod mjesta Feldioara.¹⁹⁵

Zaključak

U prvoj polovici 16. stoljeća, označenoj u rumunjskim zemljama osmanskom ekspanzijom i intervencijom Habsburgovaca u karpatsko-podunavskom prostoru, nekoliko je autora iz hrvatskih zemalja, različitog podrijetla i životopisa, posvetilo u svojim djelima (od kojih nijedno nije putopisnog karaktera) određeni prostor Rumunjima i njihovim zemljama. To su Feliks Petančić, Miho Bučinjelić, Stjepan Brodarić, Stjepan Klinčić (Glinčić), Andrija Mihaljević, Herkul Daissoli i Trankvil Andreis. Osim Petančića, svi su drugi autori bili na neki način uključeni u sukob za ugarsko prijestolje između Ferdinanda Habsburškog i Ivana Zapolje. Feliks Petančić vjerojatno je i jedini od njih koji nikada nije osobno boravio u rumunjskim zemljama. Unatoč tome, navedeni autori, osim Ferdinandovih poslanika Klinčića i Mihaljevića, većinom nisu zasnivali svoje informacije o rumunjskim zemljama na izravnom iskustvu s tim pokrajinama.

---

189) Banfi, Tranquilli Andronici ..., 39 (457).

190) Isto, 27 (445), 34 (452), 39 (457).

191) Na primjer Andreis naziva sve Grittijevce protivnike *caeci calumniatori*, ili riječima koje stavlja u Grittijeva usta *feras bestias*; što se tiče Czibáka, autor naglašava njegovu pripadnost *hominis vafri et ludificantis*, koji lažu; čak i Grittijevi pristaše, Dóczy, Bačani i Dobó su *tres satrapi*, jer Andreis smatra da nisu bili na razini svoje zadaće; štoviše, Dobó je *bos taciturnus*, dok je Dóczy *lepore timidior* ili govori o njemu kao o Midi, *publico fure ac depeculatore, quo nec Harpia rapator, nec formica, quales in India narrantur esse, magis inhians auro, quem Danubius non satiaret, si totus auro flueret, helvo, et profunda quaedam Charybdis pecuniarum* itd. Banfi, Tranquilli Andronici ..., 38(456), 40 (458)-43 (461), 45 (463).

192) Banfi, Tranquilli Andronici ..., 44 (462).

193) Sanudo, n. dj., 130.

194) Hurmuzaki, II/1, 74.

195) Papacostea, Hegemonia ..., n. dj., 213.

Kako je Miho Bučinjelić bio Dubrovčanin, a veze rumunjskih zemalja s Dubrovnikom intenzivnije nego s ostalim hrvatskim zemljama, tekst koji sadrži najraznovrsniji opis Vlaške s motrišta geografije, gospodarstva i političkih događaja pripada njemu. Što se tiče Feliksa Petančića, odlomak u svezi s predloženim pravcem protuosmanskog vojnog pohoda kroz rumunjske zemlje pokazuje neujednačenu razinu znanja o tim zemljama. Opis puta je sumaran i sadrži jedino pojedine uporišne točke, locirane više ili manje precizno. Trankvil Andreis u svom tekstu dodiruje povijest i geografiju, pretežno Moldavije, jedino u mjeri u kojoj se to uklapa u priču o mletačkom avanturistu Aloisiju Grittiju. Stjepan Brodarić se samo sažeto i usputno bavio geografijom, gospodarstvom i poviješću dijelova ugarsko-hrvatskog kraljevstva naseljenih rumunjskim stanovništvom, pretežno Transilvanije, dok je Herkul Daissoli pisao o brojnim zemljama koje je posjetio, tako da je Moldaviji posvetio relativno skroman prostor, pretežno o suvremenim političkim događajima. Od Klinčića i Mihaljevića sačuvana su samo kratka izvješća o njihovim posjetima vlaškim kneževima ili velikašima.

Iako su namjere i stilovi njihovih radova vrlo različiti, oni se mogu grupirati prema nekim zajedničkim temama. Primjerice, postoji po jedan kratak, no relativno točan geografski opis svake od triju zemalja: Bučinjelićev opis Vlaške, Andreisov Moldavije i Brodarićev Transilvanije (zajedno s Maramurešom, Banatom i Bihorom), dok se Petančić djelomice osvrće na sve tri zemlje. Riječ je, uglavnom, o poznatim informacijama, no u svezi s gradovima u rumunjskim zemljama nalazimo kod Petančića i Andreisa jedan od prvih opisa strateških značajki vlašskog glavnog grada Târgovišta, te današnjeg Mediaša u Transilvaniji. Obavijesti o gospodarstvu su također većinom poznate iz drugih izvora, pri čemu jedino začuđuje Bučinjelićev netočan podatak da Vlaška ne proizvodi vino, te njegova nerealna procjena demografskih kapaciteta onovremene Vlaške. Najbolje upoznat s poviješću jedne od rumunjskih zemalja, konkretno Vlaške, bio je Miho Bučinjelić, dok su neki od ostalih autora navodili i netočne podatke, čak i kada se radilo o njima suvremenim događajima.

Nekoliko autora, pokazujući svoje humanističko obrazovanje, kratko su se osvrnuli u svojim radovima i na latinsko podrijetlo i jezik Rumunja, te na njihovu svijest o tom podrijetlu (Petančić, Bučinjelić, Andreis), ili barem na prisutnost Rimljana u Transilvaniji u doba antike, te na činjenicu da su u tom razdoblju tri rumunjske zemlje zajedno tvorile Daciju (Brodarić). No svi spomenuti autori navode podatke koji se često mogu naći u radovima drugih humanista, tako da su u to vrijeme već predstavljali opća mjesta. Nitko, međutim, ne spominje ništa o tamošnjem pismu, jeziku književnosti i liturgije i ostalim kulturnim obilježjima Rumunja. Navedeni hrvatski autori najvjerojatnije nisu poznavali djelo Nikole Modruškog, koji je prvi pisao o korištenju slavenskog jezika u književnosti i liturgiji onovremenih Rumunja, iako im je priznavao latinsko podrijetlo i jezik.

Što se tiče značajki Rumunja kao naroda, navedeni radovi uglavnom ponavljaju stereotipe o "drugom"- stvarnom ili mogućem neprijatelju - proizašle iz kolektivnog imaginarija kasnog srednjeg i ranog novog vijeka, sastavljene od karikaturnog uvećavanja navodnih obilježja i osobina jednog naroda. Takve predodžbe pokušavaju predstaviti "drugog" kao smiješnu i bezopasnu prikazu, čime se racionalizira strah od nepoznatog, ali su u isto vrijeme takva pretjerivanja dokaz i nepovjerenja, ponekad i latentnog neprijateljstva prema strancu. Više nego zbroj izravnih svjedočanstava, ovakva predodžba o Rumunjima izraz je dubokog nepovjerenja prema "drugome" u renesansnom razdoblju. Ona ne može predstavljati osnovu za objektivno poznavanje Rumunja i njihovih osobina.

Vjerodostojnost informacija u analiziranim tekstovima pojedinih autora navedenih u

ovom radu znatno varira. Najobjektivnije i najkvalitetnije informacije mogu se pronaći o geografiji i gospodarstvu rumunjskih zemalja, dok su autori pri iznošenju činjenica iz onovremenog političkog života često pristrani, u skladu sa svojim trenutnim političkim opredjeljenjima. Informacije o starijoj povijesti rumunjskih zemalja najčešće su zasnovane na tradiciji antičkih pisaca i humanističkoj literaturi i dvojbene su vrijednosti. S obzirom da većina navedenih radova nije bila objavljena u 16. stoljeću, osnovano se može pretpostaviti da je njihov utjecaj na suvremenike bio ograničenog opsega. Djela Bučinjelića, Petančića i Brodarića objavljena su ubrzo po nastanku, a s obzirom na brojnost tiskanih izdanja radova posljednje dvojice i u kasnijim stoljećima, vjerojatno su izvršili određeni utjecaj na formiranje svijesti i predodžbi društvenih elita na Zapadu o rumunjskim zemljama.

Summary

A Contribution to the Study of Cratian-Romanian Contacts in the First Half of the Sixteenth Century

Castilia Manea-Grgin

This paper is an attempt to cast light on a matter that has not been until now a topic of special interest to Romanian and Croatian historians, namely the study of Romanian-Croatian contacts. The author tried, on the basis of already published sources, to establish what kind of image of Romanians and their lands, Croatian authors in the first half of the sixteenth century presented to their contemporaries.

After a short overview of the Croatian-Romanian contacts in the fourteenth -sixteenth centuries, the introduction contains the presentation of the political situation in the Romanian lands in the first half of the sixteenth century, marked by the Ottoman expansion and the political intervention of the Habsburgs in Transylvania, Wallachia and Moldavia. The presentation of seven Croatian authors, of various origins and with different biographies, as well as fragments from their works concerning the Romanian lands deserved a special section. With only one exception, the Croatian authors were involved in one way or another in the conflict between Ferdinand of Habsburg and John Zápolyai for the Hungarian throne. Almost all of them personally visited the Romanian lands, but in general they did not base their writings on their own experience in the region.

Even if the purposes and styles of the analysed works are very different, they can be grouped according to a few common topics. The geographical and economic information which these works offer is, in general, known from other sources. In addition, these works contain some of the first descriptions of strategic characteristics of Wallachian and Transylvanian towns as well. Nevertheless, there is even some incorrect data, for example that Wallachia did not produce wine, as well as the unrealistic estimation of Wallachia's demographic potential. Some of the authors were well acquainted with Romanian history, while others sometimes presented incorrect information, even in connection with the contemporary events they took part in.

A few authors who had a humanistic educational background dealt briefly with the Latin origin and language of the Romanians, as well as with their awareness regarding that matter.

However, the authors offered information which often can be found in the works of other humanists, so that it was already commonplace at that time.

Concerning the characteristics of the Romanians, the above mentioned works in general repeat the stereotypes (which came out from the collective imagery of the Middle Ages and the Early Modern Age) about the “other”- real or possible enemy. Such stereotypes, as the expression of the deep mistrust towards the “other” in the Renaissance time, cannot be the basis of the objective image of the Romanians in that period.

The reliability of the analysed texts is very variable. The most factual information which they contain concerns the geography and economy of the Romanian lands, while the authors were sometimes partial in their presentation of the political life, according to their momentary political preferences. The data about the older history of the Romanian lands is often based on the tradition of the antiquity writers and humanistic literature, so that it is not always reliable. Taking into account that the majority of the above-mentioned works were not published in the sixteenth century, it can be assumed that their influence on contemporaries was rather limited. Nevertheless, a few works were published repeatedly in the sixteenth-eighteenth centuries and they probably had a certain influence on the formation of the social elite’s image of the Romanians.

H I S T O R I J S K I
Z B O R N I K

GODINA LI
ZAGREB 1998.

UDK 93/99

ISSN 0351-2193

Historijski zbornik, god. LI, str.1- 197, Zagreb 1998.

Izdavač

Društvo za hrvatsku povijesnicu

Redakcijski odbor

Mirjana Gross

Ivan Kampuš

Franko Mirošević

Ivica Prlander

Tomislav Raukar

Petar Strčić

Glavni i odgovorni urednik

Ivica Prlander

Članci i rasprave iz časopisa Historijski zbornik su referirani u publikacijama:

ABC Clio

Historical Abstracts

America: History and Life

Adresa uredništva

Društvo za hrvatsku povijesnicu, Odsjek za povijest Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, 10000 Zagreb, I. Lučića 3, Hrvatska

Časopis izlazi jednom godišnje

Izdanje časopisa sufinancira Ministarstvo znanosti Republike Hrvatske

Tisak:

Horetzky